

SÜREKLİ DEVRİM ve GEÇİŞ PROGRAMI

ELİF ÇAĞLI

Sürekli Devrim Üzerine

Aralık 2009 - Ocak 2010

Geçiş Sorunu ve Geçiş Programı

Ocak 2006

marksist.com

e-broşür dizisi: 18

nıfsız topluma geçiş, sosyalizm ve komünizm gibi önemli konularda sağlam ve tatmin edici biçimde aydınlatılmalıdır. Geçiş talepleri sayesinde bugünden yarına uzatılacak köprü, ancak bu koşulla sağlam bir zemine inşa edilebilir. O yüzden, günümüzde programatik hedeflerin açıklanmasında kısa bir talepler bildirgesinden çok, devrimci programın üzerinde yükseleceği temel görüşleri içeren belgelerin kullanılmasının yararlı olacağı inancındayız (bu konuya ilişkin somut bir yaklaşım olarak bkz., *Temel Görüşlerimiz ve Platformumuz*, www.marksist.com). İşin bu yönü, kuşkusuz, çeşitli ülkelerde sınıfın öncüsünü eğitecek ve kitleleri ileri çekecek uygun talep ve sloganların bizzat mücadele içinde yükseltilmesi görevini asla ortadan kaldırmıyor.

Son olarak ve her şeyden önemlisi, devrimci enternasyonalin ve onun programının inşasını, oportünizme ve ilkesizliğe asla taviz vermeden devrimci kurallara dayandırmayı başarmak gerekiyor. Bir zamanlar Troçki'nin Dördüncü Enternasyonel için dile getirdiği gibi: "Gerçeklere dürüstçe bakmak; işin kolayına kaçmamak; olgulara adını koymak; ne derece acı da olsa kitlelere doğruyu söylemek; engellerden çekinmemek; önemlilerinde olduğu gibi önemsiz meselelerde de titiz olmak; programı sınıf mücadelesinin mantığına dayandırmak; eylem anı geldiğinde cesur olmak". (Troçki, *Geçiş Programı*, s.45.) İşte izlenecek yolun temel yapı taşları!

Sürekli Devrim Üzerine

Günümüz dünyasında insanlık çürüten kapitalist düzenin pençesinde adeta can çekişiyor. Bu durumdan kurtuluşun tek bir yolu var. O da, işçi-emekçi kitlelerin bağrından kopup gelen bir devrimle bu düzene son vermektir. Yaşadığımız tarihsel döneme damgasını basan bu yakıcı gerçeklik, dünya ölçeğinde cereyan edecek bir toplumsal devrime, işçi sınıfının sürekli devrimine duyulan ihtiyacı ve böyle bir devrimin önemini inanılmaz boyutlarda artırmış bulunuyor. Kapitalizmi yeryüzünden silip atacak bir sürekli devrim perspektifi, yıllar öncesinde Marx ve Engels tarafından devrimci işçi hareketinin gündemine sokulmuş bir konudur. Ancak bu konu, işçi sınıfının devrimci mücadelesinin gelişimine bağlı olarak zamanla daha da önem kazanmış ve özellikle 1905-1917 Rus devrim pratiği içindeki siyasal saflaşmalara damgasını vurup ete kemiğe bürünmüştür.

Devrim ve devrimci program anlayışı temelinde, Marksist hareketin tarihi içinde yaşanmış olan siyasal yaklaşım farklılıkları geçmişte kalmış konulardan ibaret değildir. Söz konusu saflaşmaların günümüze dek uzanan son derece önemli siyasal boyutları mevcuttur. Örneğin uzun yıllar boyunca dünya komünist hareketinin resmi temsilcisi olarak saltanat sürmüş bulunan Stalinizm, aslında Marksist sürekli devrim anlayışının inkârı üzerinde yükselen bir karaktere sahiptir. Bu bakımdan geçmişte Rus devrim sürecinde yaşanmış olan programatik ayrılıkların, bugünün benzer sorunlarına ışık tutan yönleriyle hatırlanmasında büyük yarar vardır.

Marx döneminde temelleri atılan sürekli devrim perspektifi, proleter devrimler çağı içinde esas olarak Troçki tarafından geliştirilmiş ve işçi sınıfının devrim stratejisini aydınlatan bir kapsama kavuşturulmuştur. Rus devrim sürecinin eğitici ateşlerinin ortasında, 1917 Nisanında ortaya koyduğu tarihsel

tezlerle Lenin de işçi sınıfının devrimci program ve iktidar sorununda sürekli devrim anlayışını destekleyen bir netlik noktasına ulaşmıştır. Nihayet, sürekli devrim teorisi 1917 Büyük Ekim Devriminin pratiğiyle de birleşerek, işçi sınıfının devrimci geleneğinin temel harcı olacak derin bir boyut kazanacaktır. İşçi sınıfının devrimci mücadele programı açısından sağlanan ilerleme bu noktada da durmayacak ve Ekim Devriminin itici gücü sayesinde örgütlenen Komünist Enternasyonal düzeyine de yansiyacaktır.

Fakat ne yazık ki, Lenin'in ölümünden sonra Bolşevik Partiye ve sovyetlere karşı içten yürüyen bir bürokratik karşı-devrimi gerçekleştiren Stalinist bürokrasi bu tarihsel yükselişi durdurmuştur. Ekim Devriminin kazanımları egemen bürokrasi eliyle birer birer tasfiye edilirken, devrimci proletaryanın sürekli devrim anlayışı da gerek Rusya gerekse dünya ölçeğinde büyük yara almıştır. İşçi sınıfının sürekli devrim anlayışı "Troçkizm" diye etiketlenip lanetlenmiş ve dünya komünist hareketi nezdinde ıskartaya çıkarılmıştır. Stalinizm, yok ettiği sürekli devrim anlayışının yerine II. Enternasyonal'in **aşamacı** program anlayışını ikame etmiştir.

Bu durum kesinlikle Marksizmin kurucularının devrimci mirasının reddidir. Lenin önderliğinde yaratılmış bulunan devrimci Bolşevik çizgiden esaslı bir kopuştur ve Ekim Devriminin ateşleri içinde yaratılmış bulunan enternasyonalist komünist geleneğin açıkça inkârıdır. Bugün dünyada ya da Türkiye dahil çeşitli ülkelerde, pek çok sol çevrede Stalinizmin içyüzü hakkındaki yanlışsamaların hâlâ şu ya da bu ölçüde sürmesi nedeniyle kabul edilmek istenirse de gerçeklik budur! Günümüzde işçi sınıfının devrimci gelenek sorununda doğru ve net bir tutum geliştirme ihtiyacı, bu yakıcı soruna doğrudan bağlı bulunan ve yıllardır da tamamen haksız suçlamalarla gölgelenen sürekli devrim konusu üzerinde özenle durmayı gerekli kılıyor.

Marx ve Engels'in sürekli devrim çağrısı

Avrupa'nın çeşitli ülkelerini birbiri ardı sıra sarsacak 1848 devrimlerinin şafağında dünyaya gözlerini açan *Komünist Manifesto*, Marx ve Engels tarafından kurulan Komünist Birlik adlı uluslararası işçi sınıfı örgütünün programıydı. *Manifesto*'da Almanya gibi burjuva devrimini gerçekleştirmemiş ülkelerde devrimin ilk planda burjuvaziyi iktidara getireceği öngörülmüyorsa da, devrimci süreç bütünsel olarak değerlendiriliyordu. Burjuva demokratik devrim ve sosyalist devrim birbirinden kopuk ve uzak iki ayrı tarihsel aşama değil,

karalanması için neredeyse burjuva işçi partileriyle ağız birliği ediliyor.

Sözün kısası, günümüzde devrimci mücadele alanında yüz yüze bulunulan sorunlar, geçmişten günümüze miras kalan bazı devrimci belgelerin basitçe tekrarı sayesinde aşılamayacak derecede yoğun ve ciddidir. Yaşanan olaylar işçi sınıfını devrimci bilinç ve örgütlülük düzeyi bakımından alabildiğine getirmiştir. Komünistleri de düşünsel ve örgütsel olarak geçmişte kazanılmış mevzilerin gerilerine savurmuştur. Ancak çözümlenmeyi bekleyen sorunlar bugün ne denli devasa görünürse görünsün, yarın devrimci bir sıçramayı mümkün kılacak koşulların da aslında için için mayalanmakta olduğunu asla göz ardı edemeyiz. Komünist adını taşımaya hak edenler, gerçeklik karşısında ürküntüye kapılmaksızın, koşulları devrimci doğrultuda değişikliğe uğratmak için çabalayanlardır. Günümüz koşullarında aciliyet kazanan birincil görev, yitirilen örgütsel ve ideolojik mevzilerin yeniden ve sağlam temellerde kazanılabilmesi için canla başla çalışmaktır.

Bu görev anlayışı çerçevesinde, öncelikle işçi sınıfının ileri unsurları, işçi devriminin ve işçi iktidarının gerekliliği fikrine örgütlü biçimde yeniden kazanılabilmeli. Devrimci program ve devrimci propaganda çalışmalarında bugün için tutulacak ana halka, sınıfın öncü kesimlerinin, özellikle işçi iktidarı ve sosyalizm konularında devrimci Marksist görüşler temelinde eğitilmesidir. Bu görev doğrultusunda ilerleme kaydetmedikçe, sınıfın kitlelerini hedefleyen geçişsel talepler konusu –ne denli önemli olursa olsun– biraz havada kalacaktır. Ancak kuşkusuz yaşam her zaman sürprizlerle doludur ve olaylar hiç de önceden düşünülüp tasarlanmış planlara göre gelişmezler. O nedenle, devrimci strateji ve program bakımından daha baştan olabildiğince her şeye hazırlıklı olmak, ama günün somut koşullarının öne çıkardığı ana halkayı da doğru tespit etmeye çalışmaktan geri durmamak gerekiyor.

1938 Geçiş Programı, enternasyonal düzeyde teorik ve örgütsel bir sıçrama kaydedilip aşılmadığı sürece, devrimci Marksist program konusunda örnek teşkil eden bir son halka olmayı sürdürecektir. Ama kuşkusuz, bu tarihsel belgede yer alan bazı değerlendirmeler ve talepler günümüz koşullarında güncelleştirilip pekâlâ daha öz ve net biçimde vurgulanabilir. Ancak iş bununla da bitmiyor. Sosyalizm konusunda yaratılan onca kafa karışıklığı hesaba katılacak olursa, bugün program sorunları çerçevesinde yerine getirilmesi gereken temel bir görev var. Sınıfın öncüsü, Sovyetler Birliği'nde yaşanan tarihsel deneyimin anlamı, işçi devrimi, işçi demokrasisi, ezilen ulusların hakları, sı-

olarak bilinen iktisadi ve siyasi içerikli kısmi taleplerden (ücretlerin yükseltilmesi, işçi-emekçi kitlelerin vergi yükünün hafifletilmesi, genel sağlık sigortası, parasız eğitim, çalışma saatlerinde indirim, iş ve sendika yasalarında işçiler lehine değişiklik yapılması, demokratik hakların genişletilmesi vb.), daha karmaşık geçiş taleplerine dek tüm talepleri, mücadele içinde savunmaktır. Dahası, sendikalar da dahil sınıfın kitle örgütlerini devrimci bir çizgiye çekmeye çalışmak ve böylece devrimci mücadeleyi ilerletmeye fiilen hizmet etmek gerekir.

Bazı genel sorunlara değindikten sonra, şimdi de devrimci programın inşasında düne oranla günümüz koşullarının içerdiği kimi önemli farklılıklara işaret etmeye çalışalım. Vaktiyle Lenin, Komünist partilerin dikkatini geçiş sorununa çeker ve bu tartışmayı Komintern gündemine taşıırken, o dönemin somut gerçekliğinden hareket ediyordu. Altını çizdiği husus, sınıfın öncüsünün proletarya diktatörlüğü hedefine kazanılmış olduğu, fakat proleter devrimin yalnızca öncünün çabasıyla ilerletilemeyeceği idi. İşin bu yönü, günümüz dünyasında da asla göz ardı edemeyeceğimiz bir önem arz ediyor. Ancak tarih hep düz bir çizgide ilerlemiyor ve işçi sınıfı devrimci mücadele bakımından ulaştığı noktalardan pekâlâ çok daha gerilere sürüklenebiliyor.

Lenin'in geçiş sorununu ortaya koyduğu tarihsel dönemin koşullarına oranla, devrimci işçi hareketi hem düşünsel hem de örgütsel bakımdan ileriye gitmemiş, tersine gerilemiş ve derin yaralar almıştır. İşçi sınıfının kitlesini bir yana bıraktık, onun öncü kesimleri dahi bugün o döneme oranla, proleter devrimin ve proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini kavrama noktasından henüz çok uzak bulunuyor. Lenin dönemi Komintern örgütlenmesi içinde yer alan ve proletarya diktatörlüğüne ilişkin Marksist kavrayışı enternasyonale katılımın koşulu olarak kabul eden komünist partiler çoktan berhava olmuş durumda. Dahası, Ekim Devriminin ülkesi Sovyetler Birliği'nde Stalinist bürokrasinin iktidara el koymasıyla dünya komünist hareketinde ortaya çıkan yozlaşma, yıllar içinde Marksizme büyük zarar vermiştir.

Yakın tarihlerde yaşanan ve bürokratik rejimlerin çöküşüyle neticelenen olaylar ise, sosyalizme ve Marksizme hak ettiği itibarı kendiliğinden kazandırdığı gibi, dünya genelinde sosyalist çevreleri büyük bir moral çöküntüsüne ve örgütsel çözülmeye sürükledi. Günümüzde Marksist veya komünist geçinen nice siyasi çevre o denli sağa kaymış ve reformizm batağına saplanmış durumda ki, proletarya diktatörlüğü hedefini savunmak ne kelime, bu hedefin

kesintisiz bir devrim sürecinin iki tarihsel momenti olacaktı. Bu bakımdan, burjuva demokratik devrim proleter devrimin başlangıcını oluşturacaktı.

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde art arda gerçekleşen 1848 devrimleri, Marx ve Engels tarafından ateşli bir biçimde proleter devrimin başlaması olarak değerlendirildiler. Ne var ki 1848 devrimleri yenilgiyle sonuçlandı ve bu süreç hem Marx hem de Engels açısından, devrimci strateji ve program sorunu bağlamında son derece önemli sonuçların çıkartılacağı bir tarihsel deneyim dönemi oldu.

Avrupa'da yaşanan 1848 devrim deneyimleri, küçük-burjuva önderliklerin yol açabileceği tehlikeler konusunda dönemin ünlü devrimcisi Blanqui'ye de bir uyarı yerine geçmiş ve Blanqui nihai zafere dek devrimin sürdürülmesi görüşüne dayanan bir sürekli devrim konumunu savunmaya başlamıştı. Marx da 1850 yılı içinde kaleme aldığı çeşitli makalelerden oluşan *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* adlı çalışmasında Blanqui'ye atıfta bulunarak **sürekli devrim** kavramını kullanacaktı. Marx'ın Avrupa'da yaşanan deneyimlerden çıkarmış olduğu iki önemli sonuç, devrimin sürekliliğine ve proletarya diktatörlüğüne duyulacak mutlak ihtiyaç idi. O dönemde işçilerin, "gitgide devrimci sosyalizmin", "bizzat burjuvazinin Blanqui adını taktığı komünizmin" çevresinde toplanmaya başladığını vurgulayan Marx, "Bu sosyalizm genel olarak, *sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılması, sınıf farklılıklarının dayandıkları bütün üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılması, bu üretim ilişkilerine uygun düşen bütün toplumsal bağınımların ortadan kaldırılması, bu toplumsal bağınımlardan doğan bütün düşüncelerin altüst edilmesine varmak üzere, devrimin sürekliliğinin ilânıdır, zorunlu bir geçiş noktası olarak proletaryanın sınıf diktatörlüğüdür*" diyordu. (Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar*, c.1, Sol Yay, Birinci Baskı, s.341)

Marx ve Engels'in Avrupa'nın bu devrimci döneminin içinde kaleme aldıkları 1 Mart 1850 tarihli ünlü *Çağrı* metninde ise, proletaryanın "sürekli devrim" perspektifi çok daha belirtik biçimde ifadesini buldu. *Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı* olarak kaleme alınan bu sirkülerde öncelikle vurgulanan husus, yeniden yaklaşan devrimde demokratik küçük-burjuvazinin oynayacağı role dair bir uyarı idi. Marx ve Engels, 1848'de Alman liberal burjuvazisinin halka karşı oynadığı haince rolün aynısını, bu kez demokratik küçük-burjuvazinin üstleneceği konusunda işçileri uyanık olmaya davet ediyorlardı. Devrimci işçi partisi küçük-burjuva demokratların sallantılı konu-

muna taviz vermeksizin mutlaka kendi bağımsız mücadele yolundan yürümeliydi.

Küçük-burjuvazinin devrimi olabildiğince çabuk sonuçlandırmayı arzularına karşılık, işçi sınıfının savaş narası “*devrimin sürekliliği*” olmalıydı. Sürekli devrim perspektifi *Çağrı* metninde şu sözlerle dile getirilmişti: “Az çok mülk sahibi tüm sınıflar egemen konumlarından uzaklaştırılınca dek, proletarya devlet gücünü ele geçirincede ve yalnızca bir tek ülkedeki değil, dünyanın tüm önde gelen ülkelerindeki proleterlerin birliğinin, bu ülkelerin proleterleri arasındaki rekabetin ortadan kalkmış olduğu ve hiç değilse belibaşlı üretici güçlerin proleterlerin ellerinde toplanmış bulunduğu noktaya ulaşınca dek, devrimi sürekli kılmak bizim sorunumuz ve bizim görevimizdir. Bizim için sorun özel mülkiyetin herhangi bir değişikliğe uğratılması değil, olsa olsa yok edilmesidir; sınıf karşıtlıklarının üzerinin örtülmesi değil, sınıfların ortadan kaldırılmasıdır; mevcut toplumun iyileştirilmesi değil, yeni bir toplumun kurulmasıdır.” (age, s.218)

Böylece Marx ve Engels, Troçki'nin deyişle her yeni aşaması bir öncekinden köklenen ve ancak sınıflı toplumun yok edilmesiyle tamamlanabilecek olan işçi devrimi stratejisini ortaya koymuş oluyordular. Bu strateji, o dönemdeki devrim deneyimlerinin yenilgisine rağmen doğrudu ve o nedenle de yıllara meydan okuyarak günümüze uzanacak bir geçerliliğe sahip bulunuyordu.

Marx ve Engels'in yaşadıkları dönem açısından hatırlanması gereken diğer bir önemli husus da Almanya örneğine ilişkindir. 1850 sirkülerini ele aldıkları dönemde Almanya koşullarında beklenen, iktidarın köylülük tarafından desteklenen kent küçük-burjuva radikallerince ele geçirilebileceği yolundadır. Ama yaşanan olaylar bunun gerçekleşmesinin mümkün olmadığını, küçük-burjuva demokrasininin bağımsız bir devrim aşaması yürütmekten aciz bulunduğunu gözler önüne sermiştir. 1848 devrim deneyiminin verdiği dersler temelinde bu gerçekliği kavrayan Marx, artık burjuva demokratik devrimin sorunlarının da **köylü savaşı tarafından desteklenen bir işçi devrimiyle** çözümlenebileceği görüşünü geliştirecektir. Nitekim 16 Nisan 1856'da Engels'e mektubunda, çıktığı bu sonucu şu sözlerle ifade etmektedir: “Almanya'da her şey, proletarya devriminin, Köylü Savaşı'nın bir tür ikinci baskısıyla desteklenmesi olasılığına bağlı bulunmaktadır. Ondan sonra işler daha iyi olacak.” (Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar*, c.1, Sol Yay, Birinci Baskı, s.104)

Marksizmin kurucuları ilerleyen yıllar içinde 1848 sürecini yeniden analiz

da sanatına aittir. Fakat propaganda bilimsel olmalı, kitlelerin haletiruhiyesi önünde eğilmemelidir.” (“More Discussion on the Transitional Program”, *Writings of Leon Trotsky 1938-9*, s.52.) Hiçbir zaman unutulmasın ki, komünistlerin gerçekçiliği bilimseldir, nabza göre şerbet vermekten, kolay görünen ama yanlış olan yolları seçmekten uzaktır.

Burada yeri gelmişken, gözden kaçırılmaması gereken bir kaç genel hususu – tekrar pahasına da olsa– vurgulayalım. Birincisi, dünden bugüne yakıcı önemini koruyan *işçi öz-örgütlerinin* çeşitlenmesi, yaygınlaşması ve güçlendirilmesi, yalnızca iradi kararlara değil kuşkusuz içinde bulunulan nesnel koşullara da bağlıdır. Örneğin olağan dönemlerde fabrika komiteleri türünden işçi örgütlenmelerinin yaygınlaşması mümkün değildir. O yüzden, içi boş “genel grev” çağrılarının sergilediği fiyaskoya benzer bir duruma düşülmemeli ve “fabrika komiteleri” veya “sovyetler” gibi sloganların kullanımı ve verdiği mesajlar bakımından dikkatli olunmalıdır. Ancak devrimci bir dönemde *acil eylem çağrısı* anlamına gelecek bu tip sloganların, sınıf mücadelesinin durgun seyrettiği koşullarda yalnızca genel propaganda ve ajitasyon amacıyla yükseltilebileceği unutulmamalıdır.

İkincisi, proletarya diktatörlüğü anlamına gelen devrimci iktidar hedeflerinin propagandasını, (bunun ancak devrimci dönemlerde yapılabileceği bahanesiyle) gündelik propagandanın sınırları dışına sürgün etmek reformizmdir. Dün olduğu gibi bugün de bu tür sakat yaklaşımlara karşı amansız bir mücadele yürütülmeli. Lenin, 1920 yılında toplanan Komintern İkinci Kongresinde yaptığı bir konuşmada, “devrimci bir durum olmasa bile devrimci propaganda yapılabilir ve yapılmalıdır” der ve şu önemli tespitle devam eder: “Bolşevik Parti'nin bütün tarihi bunu kanıtlamıştır. Sosyalistlerle komünistler arasındaki fark tam da buradadır; herhangi bir durum karşısında sosyalistler bizim gibi davranmayı reddetmektedirler; yani devrimci bir çalışma yapmayı reddetmektedirler.” (*Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal – Belgeler*, c.1, Maya Yay., Mart 1997, s.142)

Üçüncüsü, işçi sınıfının devrimci mücadelesinin güçlendirilmesi için kuşkusuz yalnızca reformizm ve benzeri eğilimlere karşı mücadele yürütmek yetmiyor. Küçük-burjuva devrimciliğine, sol lafazanlığa ve sekte eğilimlere karşı da uyanık olunmalı. Sol komünistler, nihai hedeflerin yinelenmesiyle kitlelerin harekete geçebileceğini ummak şeklinde derin bir yanılgı içindedirler. Oysa işçi sınıfı devrimcilerine düşen görev, gündelik mücadelenin konusu

bu konuda çeşitli yönlere çekistirilebilecek muğlak sloganlar kullanılmamalı. Günümüzde devrimci durumların yaşandığı bazı Latin Amerika ülkeleri vesilesiyle örneklendiği üzere, bir yandan devrimci geçiş taleplerinden söz edilmesi diğer yandan işçi hükümeti gibi önemli meselelerde oportünizme düşülmesi affedilir hatalar olamaz. Daha somut biçimde ifade edecek olursak, bazı Troçkist çevrelerin bir elleriyle devrimci içerik kazandırır göründükleri *işçi hükümetini* diğer elleriyle bir burjuva koalisyon hükümetine dönüştürmeleri, devrimci Marksist tutumla bağdaşmaz.

Bir taraftan işçi hükümetinin burjuva-demokratik yorumuna karşı çıkar gözükmek, ama ardından da geçiş talebi diye sosyal demokrat partilerle koalisyon hükümetleri formüle etmek tutarlı bir siyasal çizgi değildir. (Somutlamak için belirtelim ki, bazı Troçkistlerce Yunanistan'da Papandreu-Florakis hükümeti veya Portekiz'de Soares-Cunhal Hükümeti biçiminde örnekler ileri sürülmüştü!) Bu tür yanıflara verilecek en iyi yanıt, Geçiş Programındaki satırları hatırlatmak olacaktır. “İşçi Köylü Hükümeti” sloganını ancak 1917'de Bolşevikler için taşıdığı anlamıyla, yani anti-burjuva ve anti-kapitalist bir slogan olarak kabul edebiliriz; yoksa onu sosyalist devrime bir köprü olmaktan çıkarıp sosyalist devrim yolundaki başlıca engele dönüştüren epigonların sonradan verdikleri o ‘demokratik’ anlamıyla değil.” (Troçki, *Geçiş Programı*, s.33)

İşçi hükümeti sorunu Troçki tarafından işte bu kadar net ifade edilmiştir. Böyleyken, günümüzde artık ipliği büsbütün pazara çıkmış *burjuva işçi partilerini* (yukarıda adı geçtiği üzere Yunanistan'da Papandreu'nun veya Portekiz'de Soares'in partisi ya da İngiltere'de Blair'in İşçi Partisi gibi partiler!) içeren veya bunlara dayanan “işçi hükümetleri”ni bir geçiş talebi olarak ileri sürmek, tam tamına reformizmdir.

Bu noktada insanın aklına ister istemez, reformist anlayışın devrimci yaklaşıma yönelttiği sekterlik suçlamaları geliyor. Ancak hemen hatırlatalım ki, bir reformiste reformlar her zaman devrim gibi, devrimci tutum ise aşırı solculuk, sekterlik olarak görünecektir. Dün olduğu gibi bugün de Marksist geçiştenler arasında böyleleri hiç eksik değildir. Troçki'nin ifadesiyle, reformistler kitlelerin duymak istedikleri şeylerin ne olduğu hakkında iyi bir sezgiye sahiptirler. Ancak devrimci tutum bu olamaz. Geçiş Programı üzerine yürüttüğü bir tartışmada şöyle der Troçki: “İşçiyi zaman zaman sarsmak gerekir, açıklamada bulunmak, ve sonra tekrar sarsmak –bunların hepsi propagan-

ederek kendilerinin o dönemde işçi sınıfından bekledikleri devrimci atılım konusunda yanılmış olduklarını açıkça itiraf ettiler. Ancak onların yanılışı, aslen devrimci heyecanla oluşmuş erken beklentilerin sonucu olan bir yanılışı idi. Bunun ötesinde, kapitalizm çağında proletaryanın oynayacağı devrimci rol konusunda yanılmış değillerdi.

Marx ve Engels'in çeşitli değerlendirmeleri, modern çağda toplumsal devrimlerin ancak proletarya öncülüğünde ilerleyebilecek bir süreklilik niteliği taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Ne var ki Marx ve Engels tarafından savunulan sürekli devrim anlayışı, onların ölümünden sonra oportünist ve reformist bir rotaya giren II. Enternasyonal tarafından dışlanacaktır. 1899 yılında Bernstein, Marx ve Engels'in *Çağrı* metninde proletaryanın savaş narası olarak ilan ettikleri sürekli devrim anlayışını Blankizmin olumsuz bir etkisi olarak yorumlar. Böylece giderek II. Enternasyonal partilerine, işçi sınıfının asgari program hedefleriyle azami program hedeflerini birbirinden kopartan ve aslen devrimci iktidar sorununu yadsıyan bir anlayış egemen olur. O dönemin Enternasyonal örgütünün etkisiyle gelenekselleşen bu anlayış, Rus devrim sürecinde Menşeviklerin program anlayışında da yansımaları bulacaktır.

Rus devrim sürecinde farklı yaklaşımlar

1900'lerdeki Rus devrim sürecinde Marksist hareket içinde yer alan başlıca siyasal yaklaşımlar arasındaki temel farklılıkları kavramak bugün için de önem taşır. Bunun için öncelikle bir hususa dikkat çekmek yerinde olacaktır. Devrimin ürünü olacak **iktidar yapısı** ile devrimin **tarihsel karakteri** aynı şey demek değildir ve özellikle bazı örneklerde bu ayrıma titizlikle riayet etmek gerekir. Örneğin Rusya gibi, burjuva demokratik devrim açısından gecikmiş ülkelerde devrim, tarihsel karakteri bakımından burjuva demokratik bir devrim niteliği taşımıştır. Oysa böylesi tarihsel gecikme durumlarında, devrimin gerek demokratik gerek sosyalist görevlerinin üstesinden gelebilecek iktidar ise proletarya diktatörlüğü olabilmektedir. İşte bu noktalardan hareketle vaktiyle Çarlık Rusya'sındaki gerçeklik ifade edilecek olursa, tarihsel karakteri bakımından *burjuva* olan devrimin iktidar yapısı açısından *proleter* olması gerektiği net olarak kavranabilir.

Sürekli devrim ve devrimci program sorununa ışık tutması nedeniyle, biraz gerilere uzanıp Rus sosyal demokratları arasında yürümüş olan önemli tartış-

malardan bazı kesitleri hatırlayalım. Çarlık Rusya'sında Marksistler arasında devrimin tarihsel karakterine dair genel bir mutabakat vardı. Lenin, Troçki gibi devrimci Marksistlerin yanı sıra Menşevik siyasetçiler de, yaklaşmakta olan devrimin acil tarihsel görevleri bakımından *burjuva* nitelikte bir devrim olduğunu kabul ediyorlardı. Fakat bunun ötesinde görüş ayrılıkları başlıyordu ve Rusya'da 1905'ten 1917'ye ilerleyen devrimci süreçte sosyal demokrat hareket içinde devrim stratejisi bakımından üç farklı yaklaşım yer alıyordu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde bu farklılaşma kapsamında belirginleşen Menşevik ve Bolşevik çiziminin dışında, bir de Troçki'nin sürekli devrim anlayışını yansıtan çizgisi mevcuttu.

Rus devrim sürecindeki programatik yaklaşımlar, genel çerçevesi itibarıyla büyük ölçüde dönemin enternasyonal örgütü II. Enternasyonal'in etkisi altında biçimlenmişti. Rosa Luxemburg gibi istisnalar bir yana bırakılacak olursa, esasen II. Enternasyonal'e, demokrasi ve sosyalizm istemlerini birbirlerinden geniş bir zaman aralığı ile ayrılan iki ayrı iktidar aşamasına havale eden bir anlayış hâkimdi. Rus devrimci hareketinin gelişimi içinde uzun bir dönem boyunca Marksizmin otoritesi olarak kabul görmüş Plehanov'un program anlayışı da bu egemen görüşlerin etkisi altında oluşmuş bulunuyordu. Rusya'da işçi iktidarının, burjuva demokratik devrimin ürünü olacak bir burjuva iktidar döneminin ayrı bir tarihsel evre olarak yaşanıp tüketilmesinden sonra gelebileceğini savunan değerlendirmeler geliştirmişti Plehanov. Bu genel yaklaşım yalnızca o dönemin Menşeviklerini etkilemekle kalmamış, Rus sosyal demokrat hareketinin Bolşevik kanadı da dahil olmak üzere geniş bir etki alanı yaratmıştı.

Martov ve Akselrod gibi o dönemin önde gelen bazı Rus sosyal demokratları tarafından temsil olunan Menşevik eğilim, Çarlık rejimini devirecek devrimin burjuva demokratik karakterde olduğu noktasından hareketle liberal burjuvazi ile uzlaşmaya ve reformizme sivrildi. Menşevizm, demokratik devrimde öncülüğü liberal burjuvaziye terk eden bir siyasal çizgi geliştirdi. Menşeviklere göre, Çarlığın devrilmesinden sonra iktidar burjuvaziye terk edilmeli ve işçi sınıfının devrimci partisi tüm bu tarihsel evre boyunca demokrasi cephesinin muhalif sol kanadını oluşturma göreviyle yetinmeliydi. Açık ki, Menşeviklerin Rusya gibi tarihsel açıdan gecikmiş bir ülkede burjuva devriminden anladıkları da esasen liberal bir anayasal reformdan ibaretti. 1905 devrimi öncesinden beri, yaklaşan devrimin burjuva karakterini vurgu-

mayan tarz tam da bu noktada somutlanıyor. Başka meselelerde de görüldüğü şekilde, Troçki'nin görüşlerine sahip çıkmak adına, onun çözümlemelerinin değişen koşullar hesaba katılmaksızın tekrarıyla yetinilmesi mücadeleyi ilerletmiyor, tersine zarar veriyor. Örneğe, Geçiş Programında o dönemin *sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri* için söylenenleri hatırlatabiliriz. Bu ülkeler bugün genelde kendi ulus-devletlerini kurmuş ve şu ya da bu ölçüde gelişmiş kapitalist ülkelere dönüşmüş durumdadırlar. Fakat yanlış bir tutum sergileyen kimi Troçkist çevreler, devrimci strateji ve taktikleri değişen gerçeklik üzerine inşa edecek yerde, Troçki'nin yıllar önceki formülasyonlarını yinelemekle tatmin olabiliyorlar.

Troçki Geçiş Programında, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde demokratik program ihtiyacının toptan reddedilemeyeceğini, mücadele içinde aşılabileceğini savunuyordu. Bu nedenle de, Ulusal (ya da Kurucu) Meclis sloganının, Çin ve Hindistan benzeri ülkeler için geçerliliğini koruduğunu belirtiyordu. Ancak bu slogan, ulusal bağımsızlık ve tarım reformu talebine de kopmazcasına bağlanmalıydı. Bu açılımlar, o günün dünyasındaki somut koşullar çerçevesinde ileri sürülmüşler. Değişen şartlara aldırılmaksızın, diyelim Türkiye gibi ülkelerde "Kurucu Meclis" şeklinde talepler ileri sürmek tamamen yanlıştır. Bu tür görüşlere sahip Troçkistler, günümüzde siyasal bağımsızlığa sahip çeşitli ülkeleri hâlâ sömürge veya yarı-sömürge olarak nitelemekte ısrar ederek ve buradan hareketle anti-emperyalist mücadeleyi de bir tür sömürgecilik karşıtlığına indirgeyerek büyük yanlışlara sürüklenmektedirler. Dahası, böyle bir yol tutmakla aslında Troçki'nin bıraktığı düşünsel mirasa da saygısızlık etmektedirler. Böylesi örneklerde açıkça görüldüğü üzere, bu Troçkizm aslında Troçki'nin sahip çıktığı Marksist kavrayıştan uzak, ama Stalinist görüşlere daha yakındır.

Tüm geçişsel taleplere yaşam kazandıracak olan siyasal iktidar sorunu, her zaman ve her koşulda son derece titizlikle yaklaşılması gereken bir konudur. Diyelim programda şu ya da bu talebin ifadesinde eksiklik olabilir ve bazen bu durum çok da ciddi bir problem teşkil etmeyebilir. Ama iktidar mevzuunun çözümünde yaratılacak bir bulanıklık, sınıfın devrimci kavrayışında ve pratik mücadelede son derece büyük riskler doğuracaktır. Komintern Kongresi vesilesiyle üzerinde durduğumuz *işçi hükümeti* sorunu buna örnektir.

Proletarya diktatörlüğünün popüler tanımlaması olarak işçi hükümeti (ya da işçi-köylü hükümeti) açılımının geçiş programında yer alması doğruysa da,

çözümlemelerindeki kimi eksiklik ve hatalı noktalardan ziyade, Troçkizmin zaafıdır.

Sovyetler Birliği'nin ve benzeri rejimlerin göçüp gittiği koşullarda bile tarihsel geçmişi yeniden değerlendirme zahmetine katlanmayan bazı Troçkistler, Troçki'nin değerlendirmelerini de ölü kalıplara çevirmişlerdir. O nedenle, sekter tutumlarda ayak direyen Troçkist çevrelerin, 1938 Geçiş Programına aynen sahip çıktıklarını söyleyerek, "bizim programımız zaten var" diye övünmeleri içi boş ve haksız bir üstünlük taslamadır.

Aslında her önemli sorunda olduğu üzere program sorununda da, çözümlenmesi gereken problemlere bulunacak yanıtlar ve günün somut koşulları itibarıyla dillendirilecek talepler, bunların hiçbiri, daha önceki devrimci halkalara eklenmeksizin vücut bulamazlar. *Komünist Manifesto*'dan başlamak üzere, Lenin, Rosa, Troçki gibi devrimci önderlerin program sorununda birbirine eklemiş oldukları halkalar, sahip çıktığımız bütünsel bir devrimci mirası oluşturmaktadır.

Lenin'in devrimci işçi hareketinin gündemine soktuğu *geçiş sorunu* ve daha sonra da Troçki tarafından geliştirilen *geçiş programı* bugün de büyük önem taşıyor. Stalinizmin uzun bir dönem boyunca dünya komünist hareketine empoze ettiği ve ne yazık ki günümüzde de etkisi devam eden aşamalı devrim anlayışından kopulması, devrimci işçi mücadelesinin güçlendirilmesi bakımından mutlak bir zorunluluktur. Dünya kapitalist sisteminin iyice olgunlaşmış çürümeye yüz tuttuğu ve artık insanlığı bir yok oluşa sürüklemekte olduğu günümüz koşullarında, temel görev, kapitalizmin aşılmasını mümkün kılacak proleter devrimlerin savunulmasıdır.

İşçi sınıfının devrimci programı, bu görevin başarılabilmesi için her zaman ve her koşul altında sınıfın öncüsünü eğitecek ve devrimci durumlar doğduğunda ise yalnızca öncüyü değil sınıfın kitlesini de fiilen bir işçi iktidarının kurulmasına doğru ilerletecek öze sahip olmalıdır. Troçki'nin devrimci Marksizme kazandırdığı 1938 Geçiş Programı, genelde böyle bir anlayışa ve böyle bir öze sahiptir. Ne var ki aradan geçen yıllar içinde cereyan eden gelişmeler ve değişim hesaba katıldığında, günümüzde işçi sınıfının devrimci program sorununun, yalnızca bu önemli tarihsel belgeye dayanarak çözülemeyeceği aşikâr olsa gerek.

İşte bazı Troçkist çevrelerin program sorununa yaklaşımında bizce doğru ol-

layan Lenin ise Menşevik yaklaşımdan tamamen farklı olarak, devrimci süreçte işçi iktidarının önünü açacak bir arayış içinde idi. 1904'teki yazılarında, burjuva devrimin Rusya'da kapitalizmin Avrupa tarzında gelişiminin yolunu döşeyeceğini belirtiyordu. Fakat burjuva devrimin toprak reformu gibi uygulamalarının örnek oluşturacağı endişesiyle, Rus burjuvazisi mülksüzleştirilme korkusu içinde kıvrılmaktaydı. Bu nedenle de monarşi ile Prusya tipi bir uzlaşma arayacaktı. Bu yüzden Lenin, Plehanov'un ve Menşeviklerin burjuvazi ile ittifak anlayışının kesinlikle karşısında yer aldı ve onların "anayasal reformlar" çizgisini kıyasıya eleştirerek işçilerin köylülerle ittifakını savundu. Ancak kuşkusuz proletarya, köylü hareketini yalnızca demokratik bir hareket olduğu sürece desteklemeliydi. Bunun ötesinde proletarya esas müttefiklerini kırım yoksul yarı-proleter ögelerinde ve Avrupa ülkelerinin işçi sınıfında aramalıydı.

Burjuva devrimin önder gücünün burjuvazi olması gerektiği görüşüne varan Menşevikler, devrimci süreçteki siyasal taktiklerini de buna göre belirlemişlerdi. Oysa Lenin bu noktada tamamen farklı ve devrimci bir çizgi geliştirip savundu. 1905 devrim sürecinde kaleme aldığı *İki Taktik* çalışmasında açıkça görüldüğü üzere, Rusya'da devrimin başarısı liberal burjuvazinin tecrit edilmesine ve işçi sınıfının köylülüğü yanına çekerek devrime önderlik edebilmesine bağlı olacaktı. Lenin *İki Taktik*'te, Bolşeviklerin demokratik ve sosyalist devrimdeki taktiğini sırasıyla şu şekilde ifade ediyordu: "Proletarya, otokrasinin direnmesini zora başvurarak ezmek ve burjuvazinin tutarsızlığını zararsız hale getirebilmek için köylü yığınıyla ittifak kurarak, demokratik devrimi sonuna kadar gerçekleştirmelidir. Proletarya, burjuvazinin direnmesini zora başvurarak ezmek ve köylülerin ve küçük-burjuvazinin tutarsızlığını zararsız hale getirmek için yarı-proleter unsurlar yığını yanına alarak sosyalist devrimi yapmalıdır." (Lenin, *İki Taktik*, Sol Yay., İkinci Baskı, s.117)

Menşeviklerin liberal burjuvaziyle uzlaşan ve devrimi boğan taktiklerine karşı böylesi devrimci taktikler oluşturması, Lenin'in Marksizmin devrimci köklerini bütünüyle sahiplenmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle Lenin'in devrim stratejisi, hatalı bir formülasyon içeriyor olsa da, temelde devrimin demokratik ve sosyalist evreleri arasında aşılmaz bir duvar olmaması gerektiğini savunan bir **kesintisizlik** özelliğine sahipti. Lenin devrimin bu iki tarihsel aşamasının arasına bir çeşit Çin Seddi çekmeye kalkmanın, ikisi arasında proletaryanın hazırlık ve köylülerle birleşme derecesinden başka bir sınır

koymanın, Marksizmi iyice tahrif etmek, onu işe yaramaz hale getirmek ve yerine liberalizmi koymak anlamına geleceğini önemle vurgulamaktaydı.

Ne var ki tüm bu doğru açılımlara karşın, Lenin'in 1905 Rus devrim sürecinde biçimlendirdiği ve 1917 *Nisan Tezleri*'ne dek savunduğu "işçilerin köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü (İKDDD) formülü çözümlmelerine bulanık bir yön katmıştır. Fakat yine de üzerinden atlanmaması gerekir ki, Lenin bu hatalı formülünü bile **işçi sınıfının hegemonyası** temelinde biçimlendirmeye çalışmıştır. Nitekim *İki Taktik*'te, dikkatleri öncelikle hegemonya sorununa çeken ve devrimin kesintisizlik özelliğini vurgulayan pek çok değinme mevcuttur. Yine de Lenin'in İKDDD formülünün doğru olmadığı ve düzeltilmediği takdirde devrimci iktidar sorununda kavrayış bozukluğuna yol açan bir özellik taşıdığı görmezden gelinemez. Neyse ki Lenin Şubat devriminin dersleri ışığında, devrimin gerek demokratik gerekse sosyalist görevlerinin üstesinden ancak proletarya diktatörlüğünün gelebileceği gerçeğini görmüş ve İKDDD formülünün artık eskidiğini ifade etmiştir. Onun *Nisan Tezleri*'nde yaptığı, daha önce savunduğu bu bulanık formülasyonu ortadan kaldırmak ve Bolşevik devrim stratejisini *işçi iktidarı altında ilerleyecek kesintisiz bir devrim süreci* temelinde netleştirmek olmuştur.

Sonuç olarak, Lenin'in 1905 *İki Taktik*'ten 1917 *Nisan Tezleri*'ne dek devrim stratejisi ve taktikleri bağlamında savunduğu siyasal çizgi, uç noktalara savrulmadan titizlikle değerlendirilmelidir. Lenin'i bu dönem boyunca işçi sınıfı hegemonyası savunusundan ya da kesintisiz devrim anlayışından tamamen uzak biri gibi yorumlamak tamamen yanlış ve haksız bir tutum olacaktır. Ama diğer yandan Lenin'in *Nisan Tezleri* öncesinden beri devrimci iktidar sorunu bağlamında tam ve net görüşler geliştirmiş olduğu iddiası da doğru değildir. O nedenle birinci uca savrulan kimi Troçkist yaklaşımlara katılmak mümkün olmadığı gibi, ikinci uca tutum almakta ısrar eden Stalinist görüşlerin yarattığı kafa karışıklığının da üzerinden atlanamaz. Bu tür görüş sahipleri, vaktiyle bizzat Lenin'in yapmış olduğu düzeltmenin anlamını derinden kavramaya çalışacak yerde, Stalinist bürokrasinin tahrifat çizgisini ısrarla ve inatla sürdürmektedirler.

Bu tutumun bir uzantısı olarak Stalinist saflarda çok yerleşik ve yaygın biçimde savunulan yanlış bir görüşü de burada geçerken hatırlamak yararlı olacaktır. Şubat devriminin bir "işçi köylü devrimci demokratik diktatörlüğü" yaratarak Lenin'in *İki Taktik*'teki öngörüsünü tam anlamıyla haklı çıkardığı şek-

Geçiş Programı, taşıdığı başlıktan da anlaşılacağı üzere (*Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Dördüncü Enternasyonalin Görevleri*), ulusal düzeyde bir talepler listesi değildir; komünistlerin dünya genelinde görevlerini bütünsel olarak vurgulayan bir belgedir. O yüzden geçiş talepleri, emperyalist, sömürge ve yarı-sömürge, faşist ülkelerdeki ve nihayet Stalinist bürokrasinin egemenliği altında bulunan SSCB'deki farklı görevler de hesaba katılarak sistematize edilmiştir. Programatik açıdan komünistleri enternasyonal düzeyde eğitmeyi amaçlayan önemli bir içeriğe sahiptir.

Ancak bu program son noktası konmuş bir program olmayıp, bizzat Troçki'nin ifadesiyle bir "taslak program" idi. Şöyle diyordu Troçki: "Bu taslak programda eksik olan şeyler ve doğası gereği programa ait olmayan şeyler vardır diyebiliriz. Programa ait olmayan şey yorumlardır. Bu program sadece sloganları değil fakat aynı zamanda yorumları ve hasımlara karşı polemikleri de içeriyor. Fakat tamamlanmış bir program değil. Tamamlanmış bir program, emperyalist aşamasındaki modern kapitalist toplumun teorik bir açıklamasını içermelidir". ("More Discussion on the Transitional Program", *Writings of Leon Trotsky 1938-9*, s.49.) Günümüzde daha net ve etkin programların hazırlanabilmesine temel oluşturan bu programın dondurulmaya değil, geliştirilmeye ihtiyacı var.

Günümüzde sorun nasıl ele alınmalı?

Geçiş Programının yalnızca bugünün koşulları bakımından değil, kaleme alındığı tarihsel dönem bakımından da problem teşkil eden ve düzeltilmesi, netleştirilmesi gereken bir bölümü olduğunu belirtelim. Bu bölüm, Stalinist egemenlik altındaki Sovyetler Birliği'nin sınıf karakteri ve bu tip ülkelerde egemen bürokrasiye karşı yürütülmesi gereken mücadele konusuyla ilişkili bulunuyor. Ne var ki, hazırlanışının üzerinden uzun yıllar geçen bu belgede eskiye dönük düzeltme gereği bir yana, son tarihsel kesitte köprülerin altından çok sular aktı. Artık o Sovyetler Birliği ve benzeri rejimler çöktü.

Bugün devrimci programın teorik temellerini döşemek için, geçmişten yakın tarihe uzanan bu devasa deneyim titizlikle değerlendirilmeli. Tarihsel bir hesaplaşmayı zorunlu kılan bu gibi konularda, Troçki'nin çözümlerinde yanlış bulduğumuz hususları ve kendi görüşlerimizi kapsamlı biçimde ortaya koyduğumuzdan, burada işin bu yönü üzerinde ayrıca durmayacağız. (Bkz. Elif Çağlı, *Marksizmin Işığında*) Ama zaten günümüzde asıl sorun, Troçki'nin

Marx döneminden beri mahkûm edilmiş bulunan bir anlayışı savunmaktadır. Ne yazık ki bu tür sakat görüşler ısıtılıp ısıtılıp Marksizm adına önümüze sürülüyor. Oysa burjuva iktidarlar altında gerçekleşen “devletleştirmeler”, kapitalist mülkiyetin özel ellerden kapitalist devlete geçmesi demektir. Mülkiyetin sınıfsal niteliğinde bir değişim yaratmayan, kapitalist mülkiyetin özünü değil yalnızca biçimini değişikliğe uğratan ve olsa olsa devlet kapitalizmini güçlendirmeye hizmet eden bu tür devletleştirmeler, işçi sınıfı için bir kazanım teşkil etmezler.

Devletleştirme talebi, ancak ve ancak, mülkiyetin burjuvaziden kopartılıp alınması bağlamında devrimci bir anlam ifade edebilir. Bunun da olağan dönemlerde değil, burjuva düzenin derin bir sarsıntıya sürüklendiği devrimci dönemlerde gündeme gelebileceği asla unutulmamalıdır. Bu talebin devrimci tarzda savunulması, bunun gerektirdiği diğer koşullara da (kapitalistlere tazminat ödenmesinin reddedilmesi, işçi denetimi altında devletleştirme) uyulmasıyla mümkündür. Nitekim Geçiş Programında devletleştirme talebi işte bu kapsamda yer alır. Programda, bankaların devletleştirilmesinin, ancak devlet iktidarının bütünüyle sömürücülerin elinden emekçilerin eline geçmesi durumunda yararlı sonuçlar doğurabileceği belirtilir. Böylece reformistlerin bulanık “millileştirme” talebiyle ayırım çizgisi de net biçimde çekilmiş olmaktadır. Özetle, bu gibi önemli konularda Geçiş Programında yer alan değerlendirmeler doğrudur.

Geçiş Programı yalnızca devletleştirme özelinde değil, genelde geçişsel taleplerin bütününde tayin edici unsur olarak iktidar sorununa bağlanmıştır. Devrim süreci içinde ortaya çıkacak *fabrika komiteleri, savaşa karşı mücadele örgütleri, fiyat denetim komiteleri* benzeri yeni organlar arasında koordinasyonun ancak *sovyetler* (ya da aynı anlama gelmek üzere *işçi konseyleri*) sayesinde sağlanabileceği açıklığa kavuşturulmuştur. Bunun yanı sıra, sovyetlerin ancak kitle hareketinin açıkça devrimci aşamaya geçtiği bir zamanda ortaya çıkabileceği belirtilir ve şu açılım getirilir: “Ortaya çıktıkları ilk andan itibaren, sovyetler, sömürücülere karşı mücadelelerinde milyonlarca emekçinin etrafında birleştikleri bir eksen olarak, yerel yönetimin ve daha sonra da merkezi hükümetin rakipleri ve hasımları olurlar. Nasıl ki fabrika komitesi fabrikada bir ikili iktidar yaratıyorsa, sovyetler de ülke çapında bir ikili iktidar dönemi başlatırlar.” (Troçki, *Geçiş Programı*, s.34-35.) İkili iktidar dönemi ise, geçiş döneminin doruk noktası olacaktır.

lindeki yorumlar doğru değildir. Yazımızın ilerleyen bölümlerinde değineceğimize şimdilik şu kadarını belirtelim ki, Lenin *Nisan Tezleri* döneminde söz konusu formülün artık aşılması gerektiği vurgusunu yaparken, bunun ayrı bir iktidar aşaması olmadığını ve bununla bir **iktidar biçimini değil bir toplumsal bloğu** kastetmiş olduğunu zihinlere kazımaya çalışmıştır. Bu yüzden, İKDDD formülünün “fevkalâde orijinal bir biçimde, çok önemli birçok değişikliklerle ve önceden görebildiğimizden başka şekilde gerçekleştiğini” belirten Lenin, deneyim sayesinde aşılan yanlış formülün artık “eski Bolşeviklerin arşivlerine” kaldırılması gerektiğini söylemiştir.

Troçki'nin ise, daha baştan beri İKDDD formülüne karşı çıktığı ve işçi-köylü devrimci diktatörlüğü biçiminde ayrı bir demokratik diktatörlük aşamasının olanaksızlığını kanıtlamaya çalıştığı açıktır. Zira köylülüğün kendine ait bağımsız bir siyasal çizgi ve bunun ifadesi olacak bir devrimci parti yaratması olanaksızdır. Eskilerde küçük-burjuvazinin alt kesimlerinin devrimci diktatörlükler kurabildiği dönemler olmuştur. Ancak bu dönemler, proletaryanın henüz küçük-burjuvaziden tamamen ayrışmadığı bir geçmişte kalmıştır. Oysa modern kapitalizm çağında küçük-burjuvazinin artık geri kalmış bir ülkede bile bağımsız bir siyasal mücadele çizgisi geliştirmesi olanaksızdır.

Rus deneyimi, köylülüğün devrimci süreçte ne denli büyük bir rol oynayacak olursa olsun, bağımsız bir rol oynayamayacağını gözler önüne serer. Çeşitli ülkelerin tarihi de, köylü kitlelerin son tahlilde ya işçi sınıfını ya da burjuvaziye izlediğini ortaya koyar. Troçki işte bu yüzden Lenin'in formülünün yanlış yönüne işaret etmiş ve işçi-köylü devrimci ittifakının iktidar düzlemine İKDDD şeklinde yansıyamayacağını belirtmiştir. İşçi-köylü ittifakı ancak, **köylü kitlelerine önderlik eden proletaryanın diktatörlüğü** olarak mümkün olabilecektir. Nitekim 1917 Şubat devrimi ile ortaya çıkan “ikili iktidar” (yani “ikili iktidarsızlık”) dönemi, devrimin kaderinin proletarya diktatörlüğünün kuruluşuna bağlı olduğunu ispatlamıştır. İktidarın proletarya tarafından ele geçirilmemesi halinde devrimin tehlikede olduğu açıktır. Troçki ilerleyen aylarda, “Ya sürekli devrim ya da sürekli katliam! Sonucu insanlığın kaderi olacak kavga işte budur!” diye haykırmaktadır (Troçki, *1917 Yılı*, Köz Yay., Birinci Baskı, s.78). Rus devrim sürecinde yaşananlar Troçki'nin bu konulardaki haklılığını kanıtlayacaktır.

Devrim kitleler için olduğu kadar devrimci önderler için de çok eğitici. Rusya'da 1917 Şubatından Ekim Devrimine ilerleyen dönem bu gerçeği çar-

pıcı biçimde gözler önüne serer. Lenin sahip olduğu devrimci özellikler sayesinde, bu önemli süreçte programatik açılımlarındaki hatalı yönlerini görmüş ve düzeltmeye çalışmıştır. Onun bu çabası, İkinci Enternasyonal'in asgari-azami program ayırımının izini taşıyan eski Bolşevik yaklaşımın terk edilmesini mümkün kılmış ve işçi iktidarının kuruluşuna giden yolu açabilmiştir. Rus devriminin, iktidarın işçi sınıfı tarafından fethiyle taçlandırılması noktasına ilerletilebilmesinde böyle bir liderin varlığı ve oynadığı tarihsel rol tartışmasız bir öneme sahiptir. Nitekim Troçki de bir değerlendirmesinde, Bolşevik Partinin Lenin gibi bir lidere sahip olmasının, devrimin akıbeti bakımından büyük bir şans anlamına geldiğini ifade etmiştir.

Troçki aslında daha 1909 yılında, geleceği belirleyecek o hassas noktaya dikkat çeker. Rus devriminin yaratacağı iktidar yapılanması bakımından, Menşevik ve Bolşevik fraksiyonların ne gibi yanlış noktalara savrulduklarını veya savrulabileceklerini göstermeye çalışır. Menşevikler devrimin burjuva olduğu soyutlamasından hareketle, proletaryanın tüm taktiğini liberal burjuvazinin iktidar olacağı bir aşamaya bağımlı kılmaktadırlar. Bolşevikler ise, iktidarı köylülük ile birlikte ele geçirecek proletaryanın bir “demokratik diktatörlük” aşaması boyunca kendisini burjuva-demokratik görevlerin çözümlenmesi ile sınırlı tutması gerektiği görüşüne varmaktadırlar. Bu nedenle Menşevizmin karşı-devrimci yanlarının bütün açıklığı ile ortada olmasına rağmen, Bolşevizmin “karşı-devrimci” yanları ancak devrimin zaferi halinde ortaya çıkıp büyük bir tehlike arz edebilecektir.

Troçki 1922 yılında kaleme aldığı bir yazısında, neyse ki böyle bir tehlikenin gerçekleşmediğini belirtir ve bu olumlu sonucu Lenin gibi bir önderin varlığına bağlar. Bolşevizm Lenin'in liderliği altında yürüyen bir iç mücadele sayesinde, daha 1917 baharında, iktidar sorununa ilişkin görüşlerini yenileyebilmiştir. Buna rağmen, Ekim Devrimi sırasında Bolşeviklerin bütün “Eski Muhafızlar” diye adlandırılan kesimi proleter diktatörlüğe karşı demokratik diktatörlüğü açıktan açığa ileri sürmüş ve savunmuştur. Kısacası Lenin İKDDD formülünün yanlışlığını görüp gereken düzeltmeyi yaparken, onun en yakın takipçileri bu formülasyondan tamamen metafizik bir anlayış türetmişlerdir. Ve bunu devrimin gerçek gelişiminin karşısına dikmişlerdir. Bu nedenle Troçki, eğer önder Lenin zamanında yetişmeseydi, Rusya'daki Bolşevik yönetimin en ciddi tarihsel dönemeç noktasında devrimi kurban edebileceğini belirtirken tamamen haklıdır.

oranında otomatik olarak arttırılması ve bütün işlerin, ücretlerde hiçbir kayıp olmaksızın mevcut işçiler arasında paylaştırılıp iş saatlerinin kısaltılması) talebi, burjuva düzenin nefessizliğini geniş işçi kitlelerine kavratmak amacıyla ileri sürülmelidir.

Gerçekten de ileri sürülecek talepler, kitlelerin kapitalizm dahilinde bir çıkış yolu olmadığını kavramalarına hizmet etmelidir. İşçi sınıfında devrimci bilinç sıçraması sağlayabilecek yöntem, kapitalist düzenden “mantıklı” ve “gerçekçi” gözüken küçük lokmalar koparmakla yetinmek olamaz. Kapitalizm altında yaygın biçimde gerçekleşmesi mümkün olmayan, ama devrimci bir durumda işçi-emekçi kitlelerin fiilen inisiyatif üstlenmesini sağlayacak *işçi denetimi*, *fabrika komiteleri* benzeri geçişsel taleplerin yükseltilmesi fevkalâde önemlidir. Devrimci bir önderliğin görevi, olağan görünen dönemlerde sınıfın öncüsünü bu temelde eğitmek, devrimci süreçlerde de bu taleplerin kitlelerce benimsenip yaşama geçirilmesini sağlamaktır.

Geçiş Programında sıralanan, *kapitalist grupların mülksüzleştirilmesi*, *özel bankaların ve kredi düzeninin devletleştirilmesi*, *ticari sırların açıklanması ve sanayi üzerinde işçi denetimi*, *grev gözcüsü*, *savunma kolları*, *işçi milisi*, *işçi köylü ittifakının sağlanması*, emperyalizme ve savaşa karşı mücadele kapsamında *silahlanma programlarına*, *gizli diplomasiye karşı çıkılması*, *işçi ve köylü komitelerinin doğrudan denetimi altında işçi ve köylülerin silahlandırılması ve askeri eğitimi* şeklindeki geçiş talepleri, vaktiyle Lenin'in gündeme getirmiş olduğu taleplerdir. Bu talepler, işçi sınıfının kitesini devrimci işçi iktidarının kurulmasına doğru çekmeye yöneliktirler. Geçiş talepleri sisteminin özünü, bunların gitgide daha açık ve kesin bir biçimde doğrudan burjuva düzenin temellerine yöneltmesi oluşturur.

Kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, bankaların devletleştirilmesi gibi sloganlar söz konusu olduğunda rahatlıkla anlaşılacağı üzere, bu tür talepler devrimci iktidar sorununa bağlanmadıkları takdirde devrimci özlere yitireceklerdir. Böylece, siyaseten reformizme kapı açılmış olacaktır. Bunu çarpıcı bir örnekle somutlayabiliriz. Bazı siyasi gruplarca bilinçli olarak çarpıtılan devletleştirme mevzuu, her koşulda aynı anlama gelecek basit bir olgu değildir. Hatırlatmak gerekir ki, Lenin'in geçiş sorunu çerçevesinde savunduğu devletleştirme talebiyle, reformistlerin bu konudaki tutumu taban tabana zıttır. Reformist siyaset, devlet mülkiyetini, kapitalist düzen çerçevesinde de işçi sınıfı adına bir kazanım olarak değerlendirmektedir. Ve böyle yapmakla, daha

ettiğimiz bu sloganlar, düpedüz *güncel* bir nitelik kazanacak ve kitleleri doğrudan *eyleme* çağıracaklardır.

Geçiş Programında da belirtildiği üzere, eğer kapitalizm kendi yarattığı felâketler karşılığında yükseltile talepleri karşılayamıyorsa, yıkılıp gitmelidir. Devrimci yaklaşım, kapitalizmin verebileceğinin neler olduğunu “gerçekçi” biçimde kestirmekle değil, veremediklerini kitlelere teşhir etmekle yükümlüdür. Kaldı ki, ileri sürülen taleplerin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği düzen içi statik bir sorun olmayıp, sonucu mücadele içindeki güçler ilişkisine belirlenen bir sorundur. Troçki, *Geçiş Programı Üzerine Tartışmalar* bağlamında bu konuya değinecek ve şu önemli gerçeğe dikkat çekecektir: “Devrimciler, daima, reformları ve kazanımları devrimci mücadelenin yalnızca bir yan ürünü olarak değerlendirirler. Eğer biz, sadece onların verebileceklerini talep ederiz dersek egemen sınıf taleplerimizin yalnızca onda birini karşılar ya da hiçbirisini karşılamaz. Daha fazlasını talep ettiğimizde ve taleplerimizi dayattığımızda kapitalistler azamisini vermek zorunda kalırlar. İşçiler ne kadar militan bir ruha sahiplerse o kadar fazlası talep edilir ve kazanılır.” (*Writings of Leon Trotsky 1938-9*, Merit Publishers, 1969, s.45)

Bilindiği gibi, işsizlik ve hayat pahalılığı kapitalist düzenin asla kaçıp kurtulamayacağı ve yoksul, sömürülen kitlelerin doğrudan canını yakan başlıca sorunlardır. Bu sorunlara karşı devrimci tarzda yürütülecek mücadele yalnızca çalışma ve yaşam koşullarında bazı iyileştirmelerin sağlanmasıyla sınırlı bir anlayışa dayandırılmaz. İleri sürülecek sloganlar, kısmi taleplerle sınırlandırılmaz. Bu, sınıf mücadelesini sendikalizmin dar çerçevesine hapsedmek olurdu. İktisadi ve siyasi içerikli kısmi talepler uğruna mücadelenin, sınıfın kitlesini seferber etmesi bakımından önemi kuşkusuz yadsınamaz. Ne var ki, yalnızca bu tür talepler ileri sürmek ve geçiş taleplerini reddetmek, devrimci Marksist yaklaşımla bağdaşmayan, uzlaşmacı ve reformist bir tutumdur.

Başarılması gereken, en “barışçı” görünen dönemlerde bile, geniş kitlelerin sahip çıkacağı mücadele hedeflerini, kısmi taleplerden geçiş taleplerine doğru yükseltebilmektir. Bu nedenle Troçki, örneğin işsizlik ve hayat pahalılığı gibi kapitalizmin her an can yakan sorunları karşısında, toplu sözleşmelerle sağlanan sıradan ücret artışları veya çalışma saatlerinde tedrici bazı düzenlemelerle yetinilmemesi gereğine dikkat çeker. Bu bakımdan, *ücretlerin ve iş saatlerinin ayarlanmasında eşel mobil sisteminin uygulanması* (toplularla sözleşmelerle sağlanacak ücret artışından vazgeçmeksizin, ücretlerin enflasyon

Troçki ve sürekli devrim teorisi

Troçki'nin devrimci iktidar bağlamında savunduğu görüşler, 1905 yılından başlayarak geliştireceği sürekli devrim anlayışında ifadesini bulur. Onun 1906 yılında Peter Paul kalesinde hapisteyken kaleme aldığı *Sonuçlar ve Olasılıklar-Devrimin İtici Güçleri* adlı broşürü bunun bir ilk yansımasıdır. Troçki, tarihsel karakteri bakımından burjuva olan devrimin, itici güçleri ve perspektifi açısından burjuva olmadığı noktasından hareket eder. Söz konusu broşüründe, “Rus devrimi öyle koşullar yaratacaktır ki” demektedir, “liberal burjuva politikacıları hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulmadan **önce**, iktidar işçilerin eline geçebilecektir –ve devrimin zaferi isteniyorsa mutlaka geçmelidir”. (Troçki, *Rusya'da Sürekli Devrim, Sonuçlar ve Olasılıklar*, Kardelen Yay, 1990, s.48)

Troçki Rus devriminin kavranışı konusundaki tavrını ifade ederken, dolaysız görevleri bakımından burjuva kapsamda başlayacak devrimin kısa bir süre içinde güçlü sınıf çatışmalarına yol açacağını ve bu nedenle ancak iktidarın işçi sınıfına geçmesiyle zafere ulaşabileceğini belirtir. İşçi sınıfının ise, bir kez iktidara geçtikten sonra kendini yalnızca bir burjuva demokratik programla sınırlayamayacağı açıktır. Siyasal iktidar sosyalist çoğunluğa sahip bir devrimci hükümetin eline geçer geçmez, işçi sınıfının asgari ve azami programları arasına konmak istenen sınır çizgisi silinecektir. Devrimci proletarya, kapatılan fabrikalara el koymak, buralardaki üretimi toplumsallaştırılmış bir temel üzerinde yeniden örgütlemek gibi sosyalist önlemleri gündeme sokmak zorunda kalacaktır. Ne var ki, Rus devriminin ancak Avrupa proleter devrimine dönüşmesi halinde yaşatılıp ilerletilebileceği daha baştan bellidir. Avrupa'nın hareketsiz kalması halinde, burjuva karşı-devrim, devrimci Rusya'yı ulaştığı noktadan çok gerilere fırlatacaktır. İşte tüm bu nedenlerle, aslında proletarya zafere ulaşabilmek için sürekli devrim taktiklerini benimsemekle yükümlüdür.

Troçki *Sonuçlar ve Olasılıklar*'dan itibaren ortaya koymaya başladığı görüşlerini aradan yıllar geçtikten sonra yeniden ele alıp geliştirir. Stalin tarafından mahkûm edildiği Alma Atadaki sürgün günleri, hem 1917 Ekim Devrimi deneyimini hem de yenilgiye uğrayan 1927 Çin devrimini sürekli devrim teorisi açısından kapsamlı biçimde değerlendirme dönemi olur. Bu çalışmasının ürünü ise, 1928 yılı tarihini taşıyan ünlü *Sürekli Devrim* kitabı olacaktır.

İşçi sınıfının Marx ve Engels'ten başlayarak, Lenin ve Troçki gibi devrimci önderlere uzanan devrimci stratejisinin en temel yapı taşı, işçi devriminin **sürekli** (aynı anlama gelmek üzere **kesintisiz**) bir devrim olması gereğidir. Troçki *Sürekli Devrim* kitabına Büyükada'da yazdığı 1929 tarihli önsözde, "sürekli" kavramının burjuva aşamadan sosyalist aşamaya doğrudan doğruya geçen *kesintisiz bir devrim* anlayışını dile getirdiğini vurgulamış ve bu noktada Lenin'e atıfta bulunmuştur. Vaktiyle Lenin de devrimin kesintisizlik olgusunu belirtebilmek için, "burjuva devrimin sosyalist devrime dönüşmesi" şeklindeki o güzel ifadeyi kullanmıştır ve bu açılım sürekli devrim perspektifine işaret etmektedir.

Sürekli devrim teorisini içerdiği farklı özellikler itibarıyla inceleyebilmek için, Troçki'nin yaptığı gibi üç ayrı yönden ele almak uygun olacaktır. Birinci yönüyle sürekli devrim teorisi, geri kalmış ülkelerde burjuva demokratik devrimin üstesinden gelebilmenin yolunu gösterir. Modern çağda bu devrimin görevleri de, lâyıkıyla artık ancak proletarya diktatörlüğü sayesinde gerçekleştirilebilir. Bu boyutuyla işçi iktidarı, tarihsel açıdan gecikmiş burjuva devrimin görevlerinin çözülmesinin de bir aracıdır. Diğer yandan ise, proletarya bir kez iktidarı ele geçirdiğinde, genel olarak özel mülkiyet ilişkilerinin üzerine yürümek, yani sosyalist uygulamalar yoluna girmek zorunda kalacaktır. Bir başka deyişle, proletarya diktatörlüğünün tesisi kaçınılmaz olarak devrimin sosyalist görevlerini gündeme getirecektir.

Böylece devrimin demokratik görevleriyle sosyalist görevleri arasında, proletarya diktatörlüğü altında kurulan bir süreklilik yer alır. Troçki'nin vurguladığı gibi, sürekli devrim teorisinin ana fikri bu noktada aranmalıdır. Zira bu kavrayış, II. Enternasyonal'in, geri kalmış ülkelerde proletarya diktatörlüğünün ancak uzun bir burjuva demokrasisi döneminden sonra gelebileceğini savunan aşamacı iktidar siyasetinin karşısında yer alan devrimci program anlayışını oluşturur. Böylece sürekli devrim teorisi, II. Enternasyonal'den başlayıp Menşevizmle devam eden ve asıl olarak da Stalinizmin egemenliği altında dünya komünist hareketine taşınan, *farklı iktidar aşamalarına parçalanmış bir asgari-azami program anlayışının* aşılmasını mümkün kılar.

Sürekli devrim teorisinin ikinci yönü, sosyalist devrimin kendi iç dönüşüm süreci ile ilgilidir. Şurası açıktır ki, siyasal iktidarın proletarya tarafından fetih devrimi sonuçlandırmaz; yalnızca başlatır. Tüm toplumsal ilişkiler, bütün bir tarihsel devrim süreci boyunca sürekli iç mücadeleler temelinde dönü-

ri program" anlayışının yeniden aşılması sağlanmıştır. Troçki'nin bu konuyla ilgili değerlendirmesine bakalım: "Kapitalizmin yükseliş çağında hareket eden klasik Sosyal Demokrasi, programını, birbirinden bağımsız iki bölüme ayırmıştı: burjuva toplumunun çerçevesi içinde gerçekleştirilecek reformlarla sınırlı olan **asgari program** ve belirsiz bir gelecekte kapitalizmin yerini sosyalizmin alacağını vaad eden **azami program**. Asgari ve azami program arasında hiçbir köprü yoktu. Gerçekte Sosyal Demokrasi'nin böylesi bir köprüye ihtiyacı da yoktur; çünkü sosyalizm sözcüğü, sadece bayram söylevlerinde kullanılır." (age, s.15)

Geçiş Programında yer aldığı üzere, devrim öncesi ajitasyon, propaganda ve örgütlenme döneminin stratejik görevi, devrimin nesnel koşullarının olgunluğu ile proletarya ve onun öncüsünün olgunlaşmamışlığı arasındaki çelişkinin üstesinden gelmektir. Bu bakımdan, güncel taleplerle devrimin sosyalist programı arasındaki köprüyü kurmaları için kitlelere günlük mücadele süreci içinde yardımcı olunmalıdır. Bu köprü geçiş talepleri sistemi sayesinde kurulacaktır ve iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesine hizmet edecektir.

İşçi sınıfının devrimci programı farklı düzeydeki taleplerin bütünlüğü üzerinde yükselir. Ancak devrimci durumlarda gerçek anlamlarına bürünecek *geçiş taleplerinin* yanı sıra, işçi-emekçi kitlelerin gündelik mücadelede takipçisi olacakları iktisadi ve demokratik içerikli *kısmi talepleri* de içerir. Önemli olan, ileri sürülen taleplerin bulunulan her evrede kapitalizmin nefessizliğini sergileyebilmesi ve böylece kitlelerin giderek daha üst düzeydeki talepler uğruna mücadeleye çekilebilmesidir. Hangi sloganların hangi dönemlerde ve ne amaçla ortaya atılacağı konusu, uygun talepler formüle etmenin kendisi kadar büyük önem taşır. Bir talebin veya buna denk düşen bir sloganın olağan dönemlerde *genel bir propaganda ve ajitasyon sloganı* olarak mı, yoksa devrimci dönemlerde *güncel ajitasyonel bir slogan* olarak mı yükseltileceği noktasındaki ayrımı kavramak fevkalâde önemlidir.

Bu gibi hususlar, devrimci bir örgütü başarıya ya da başarısızlığa götürecek olan taktik belirleme sanatıyla doğrudan ilgilidir. Örneğin proletarya diktatörlüğünü kitleler nezdinde popülerize edecek olan *işçi iktidarı* ya da *işçi demokrasisi* sloganı, genel propaganda ve ajitasyon amacıyla devrimci olmayan bir dönemde de yükseltilmelidir. Böylesi örnekler daha çok öncünün eğitimi açısından büyük önem taşır. Diğer yandan devrimci bir dönemde ise, sözünün

lenmiştir.

Bu program metni üzerinde burada tüm ayrıntılarıyla durmaya olanak yok, zira geçiş taleplerini teker teker ele almaya kalkmak neredeyse bu belgeyi olduğu gibi aktarmak anlamına gelirdi. Bu nedenle yalnızca bazı önemli noktalarına değineceğiz. Geçiş Programının dünden bugüne devrimci özünü vurgulayan şu önemli satırların daha baştan altını çizelim: “Görevi, kapitalizmin hakimiyetini ortadan kaldırmaktır. Amacı, sosyalizmdir. Yöntemi, proleter devrimidir.” (Troçki, *Geçiş Programı*, Kardelen Yay., 1992, s.48)

Programın daha ilk bölümünde çok önemli bir soruna değinilir. Belirtildiği üzere, tarihsel koşulların sosyalizm için henüz “olgunlaşmadığına” ilişkin lafazanlıklar ya cehaletin ürünü ya da bilinçli bir aldatmacadır. Oysa, proleter devrim için gerekli nesnel önkoşullar yalnızca olgunlaşmakla kalmayıp, neredeyse çürümeye yüz tutmuştur. Önümüzdeki tarihsel dönemde sosyalist devrimin gerçekleşmemesi halinde bütün insanlık kültürünün bir yıkım tehdidi altında olduğu aşikârdır. Bu nedenle, artık her şey proletaryaya, esas olarak da proletaryanın devrimci öncüsüne bağlı hale gelmiştir. Kısacası, insanlığın tarihsel bunalımı, devrimci önderliğin bunalımına indirgenmiştir. Troçki’nin bu tespitleri son derece yerindedir ve zaten devrimci mücadelenin bu örgütsel boyutunu açıklığa kavuşturmadan da, bir programa sahip olması gereken devrimci ruhu kazandırmak asla mümkün olmayacaktır.

Ne var ki, bu satırların yazılmasının üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen işaret edilen tarihsel bunalım henüz aşılabilmiş değildir. Bu da bize işin bir başka önemli tarafını hatırlatıyor. İşçi sınıfının kurtuluşu ve insan toplumunun esenliğe kavuşabilmesi bakımından yaşamsal önem taşıyan bu gibi tarihsel sorunlara yalnızca işaret etmekle yetinilemez, gereğini yerine getirmek için sorumluluk üstlenilmelidir. Değerli olan, örgütsel alanda bunalımın aşılmasını mümkün kılacak bir yolun tutulabilmiş olmasıdır. Marx’tan başlayarak Lenin’e, Troçki’ye ve diğer devrimci önderlerin mirasına sahip çıkmanın başka bir ölçütü bulunmuyor.

Geçiş Programı, İkinci Enternasyonal geleneğinin yerleştirdiği ve daha sonra da Stalinizmin sahip çıktığı asgari-azami program ayırımına karşı koyan devrimci program anlayışının somut örneğidir. Bu program işçi sınıfının gündelik mücadelesiyle devrim hedefini, kısmi taleplerle geçişsel talepleri birbirine bağlar. Böylece, zaten 1917 Nisanında Lenin sayesinde aşılmış bulunan, fakat Stalinizmin egemenliğinin kurulmasıyla bir kez daha hortlatılan eski “asga-

şüm geçirirler. Toplumsal değişimin her bir aşaması dolaysız olarak bir önceki aşamadan köklenir. Değişim halindeki toplum statik bir denge durumundan uzakta, çeşitli grupların çatışmaları temelinde ilerler ve gelişir. Sosyalist devrim ekonomiden tekniğe, bilimden günlük hayata dek karmaşık ilişkilerin değişime uğradığı bir sürekli devrim süreci niteliği taşır.

Nihayet sürekli devrim teorisinin üçüncü yönü ise, ifadesini devrimin uluslararası niteliğinde bulur. Troçki’nin sözleriyle, “Sosyalist devrim ulusal sınırlar içinde başlar, fakat bu sınırlar içinde tamamlanamaz. Proleter devrimin, SB deneyiminin de gösterdiği gibi uzun bir süre için dahi olsa, ulusal sınırlar içinde kalması ancak geçici bir durum olabilir. Tecrit edilmiş bir proletarya diktatörlüğünde, ulaşılan başarıların yanı sıra kaçınılmaz olarak iç ve dış çelişkiler de gelişir. Tecrit edilmişlik durumunun devam etmesi halinde proleter devleti en sonunda bu çelişkilerin kurbanı olur. Buradan tek kurtuluş yolu, gelişmiş ülkelerin proletaryalarının iktidarı ellerine geçirmesidir. Bu açıdan bakıldığında ulusal devrim kendi kendine yeterli bir bütün değildir; o, uluslararası zincirin yalnızca bir halkasıdır. Geçici alçalış ve yükselişlerine rağmen uluslararası devrim sürekli bir süreç oluşturur.” (Troçki, *Sürekli Devrim*, Yazın Yay, 1995, s.15)

Marksist teori, bir ülkede proletarya diktatörlüğünün kurulma olasılığıyla üretici güçlerin gelişme düzeyi arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağını açıklığa kavuşturmuştur. Bu, sürekli devrim teorisinin üzerinde yükseldiği temel gerçeklerden biridir ve üzerinden atlanmaması gereken önemli bir konudur. Kapitalizm çeşitli düzeylerde eşitsiz gelişme özelliği taşır ve ekonomik alanla siyasal alanın olgunlaşma düzeyi devrimci mücadele açısından eşitlik arz etmez. Bu yüzden siyasal sıkışma ve patlamalar, daha az gelişmiş kapitalist ülkelerde gelişmiş kapitalist ülkelere nazaran çok daha ciddi boyutlarda cereyan etmektedir. O bakımdan proleter devrimin kapitalizmin merkezinden önce çevresinde yer alan ülkelerde patlak vermesi kuvvetli bir olasılıktır.

Günümüz somutunda ifade edecek olursak, işçi sınıfı güçlü emperyalist ülkeleri beklemeksizin, örneğin daha alt emperyalist ülkelerde ya da orta gelişkinlik düzeyindeki kapitalist ülkelerde iktidarı fethedebilir. Ayrıca bu noktada asla ihmal edilmemesi gereken bir başka yasa yer alır. İktidarın ele geçirilmesi imkânı üretici güçlerin gelişme düzeyinin basit bir türevi değildir. Siyasal alandaki gelişmeler birebir nesnel ekonomik faktörler tarafından belirlenmez. O nedenle bir ülkede işçi iktidarının kurulması olasılığı, ülke içinde

sınıf mücadelesinin seyri, uluslararası güçler ilişkisi ve işçi sınıfının devrimci bilinç ve savaşkanlık düzeyi gibi **öznel etkenlerce** belirlenir. O halde, tarihin proletarya diktatörlüğü açısından öne fırlattığı ülkeler ayrımıyla, sosyalist inşa olanağı bakımından önde gelen ülkeler ayrımını birbiriyle karıştırmamak gerekir.

Sürekli devrim teorisinin temelinde yer alan ikinci bir husus ise, kapitalizmin bir dünya sistemi oluşturduğu gerçeğidir. Kapitalist ülkeler bu sistem içinde çeşitli ekonomik ve politik bağlarla, birbirlerine eşitsiz düzeyde karşılıklı olarak bağlanmışlardır. O yüzden, kapitalist ülkeler tarafından kuşatılmış geri bir ülkede kurulan proletarya diktatörlüğü yaşama şansını *ancak ve ancak* dünya devrimi arenasında bulabilecektir. Ayrıca, farklı gelişkinlik düzeyindeki ülkelerde kurulacak işçi iktidarlarını sosyalist inşa bakımından bekleyen görevlerin eşitsiz olacağı da açık bir gerçektir.

Son olarak ve en önemlisi, hiçbir ülkede işçi iktidarının yalıtık biçimde uzun süre yaşama şansı yoktur. Sosyalist inşa ancak işçi devrimlerinin dünya ölçeğinde yol alması ve dünya üzerinde işçi iktidarının kurulması sayesinde ilerletilebilir. Bu bakımdan proleter devrim ulusal bir devrim değildir; enternasyonal düzeyde tamamlanacak bir **dünya devrimidir**. Başarılı bir devrim neticesinde proletaryanın iktidarı ele geçirdiği bir ülkede, bu iktidarın akıbeti ve sosyalist inşanın temposu ya da tarihsel kazanımların kalıcılığı gibi fevkalâde önemli olgular da ulusal faktörlere değil, tamamen dünya devriminin seyrine bağlı olacaktır. 1917 Ekim Devrimiyle kurulan işçi iktidarının başına gelenler temelinde kanıtlanan bu gerçekler bütünü, öneminden hiçbir şey yitirmeksizin günümüzde de devrimci işçi mücadelesinin yolunu aydınlatmaya devam ediyor.

Lenin'i çarpıtan epigonlar

Lenin'in ölümü, büyük Ekim Devriminin ürünü olan Sovyet işçi iktidarının ve Bolşevik Parti'nin kaderi bakımından tarihsel önemde ve son derece kritik bir dönemeç noktası oluşturur. Bunun en çarpıcı ve somut göstergesi, Stalin ve şürekâsının, Lenin'in temsil ettiği devrimci Bolşevik çizgiye karşı çok yönlü ve temposu giderek yükselen bir saldırıya geçmesi olmuştur. O dönemde Lenin'in devrimci mirasının savunusuyla birlikte sürekli devrim anlayışına da azimle sahip çıkan Troçki, bu saldırı dalgalarından fazlasıyla nasibini almıştır. Stalinist bürokrasi 1924 sonrasında kendi icadı olan "tek ülkede sosya-

savunmuştur ve bu yaklaşımı doğrudur. Ama bu hiç de, proletarya diktatörlüğünün komünist parti diktatörlüğü olduğu ve bir işçi hükümetinin de ancak ve yalnızca tek bir komünist partinin unsurlarından oluştuğunda *tam işçi iktidarı* sayılabileceği anlamına gelemmez, gelmemelidir.

Dördüncü Kongrede geçiş sorunuyla ilgili olarak bir başka önemli karar daha alınmıştı. *Komünist Enternasyonal'in Programı Üzerine Karar*'da ulusal seksiyonların önüne program hazırlıklarına girişme görevi konmaktaydı. Seksiyonların hazırlayacağı program taslaklarında geçiş talepleri için mücadelenin gerekliliğinin kesin ve açıkça belirlenmesi isteniyordu. Ayrıca Komintern bir *genel program* oluşturacak ve burada da tüm geçiş taleplerinin ve kısmi taleplerin teorik temelleri ortaya konacaktı. Karar metninde, "programda geçiş taleplerine yer verilmesinin oportünizm olarak tanımlanmasına yönelik her girişime ve temel devrimci hedeflerin yumuşatılmasına ya da bunların yerine kısmi taleplerin geçirilmesine aynı kararlılıkla karşı çıkılması" istenmekteydi. (age, s.332)

Alınan bu karar gereği, hazırlanacak genel programda çeşitli ülkelerin ekonomik ve siyasal yapılarındaki temel farklılıklar hesaba katılacak ve geçiş taleplerinin başlıca tarihsel türleri açık seçik bir biçimde somutlanarak gösterilecekti. Ama Lenin'in ölümü ve Stalinist egemenliğin kurulmasıyla birlikte Komünist Enternasyonal ne yazık ki devrimci raydan çıktı. Bu nedenle Stalinist Komintern tarafından hazırlanan 1928 Programı, Lenin döneminde kararlaştırılan görevin yerine getirilmesi anlamına gelmedi. Tersine Stalinizm, işçi sınıfının devrimci program anlayışını, bir zamanlar Lenin'in önderliği sayesinde ulaşılan mevzilerin çok gerilerine savurdu. Dünya komünist hareketini Menşevizmin kirli sularına sürükledi. Geçiş talepleri ve program sorunu bağlamında Lenin'in ortaya koyduğu devrimci görevin sorumluluğunu üstlenen siyasal önder, Bolşevik mirası devrimci tarzda sahiplenilen Troçki olacaktır.

Troçki ve 1938 Geçiş Programı

Troçki tarafından hazırlanan ve 1938 yılında Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kongresinde uluslararası program olarak kabul edilen *Geçiş Programı*, günümüzde de örnek bir tarihsel belge olma niteliğini sürdürüyor. Troçki böyle bir devrimci eylem programını inşa çabasına girişmekle, Komintern Dördüncü Kongresinin karar altına aldığı, fakat Lenin'in ölümünden sonra Stalinizmin egemen oluşu nedeniyle yerine getirilmeyen bir görevi fiilen üst-

olduğu, içinde bulunduğumuz kapitalizmin gerileme döneminde, böylesi hükümetler dahi, burjuva iktidarının parçalanma sürecini hızlandırmaya nesnel olarak yardımcı olabilirler.” (age, s.308)

Dördüncü Kongrenin, işçi hükümetine dair bu tür muğlak ve çelişik değerlendirmeler yapması, bu konuda daha sonra ortaya çıkacak savrulmalara gerçekten de adeta mazeret sunan bir temel döşemiştir. Bir yandan Stalinistler, aslında burjuvaziyle uzlaşma anlamına gelen Halk Cephesi hükümetleri anlayışını buraya dayandırmak istemişlerdir. Diğer yandan ise bazı Troçkistler, yine aynı noktadan hareketle komünistlerle sosyal-demokrat partilerin (ya da aynı anlama gelmek üzere sosyalist partilerin) koalisyonunu bir geçiş talebi olarak savunabilmişlerdir.

Ama Dördüncü Kongrenin *işçi hükümeti* konusunda yarattığı muğlaklık kuşkusuz bu derece vahim boyutlarda değildir ve o nedenle de kongre kararları hakkında fazladan eleştiri yapmak doğru bir tutum olmaz. Örneğin, komünistlerin diğer işçi partileriyle hükümete katılma koşulları kongre tarafından doğru bir şekilde karar altına alınmıştır.

“1. Bir işçi hükümetine katılma, ancak Komintern’in onayıyla gerçekleşebilir.

2. Böyle bir hükümete katılan komünistler, partilerinin en sıkı denetimleri altında bulunurlar;

3. Böyle bir işçi hükümetine katılan komünistler, kitlelerin devrimci örgütleriyle son derece yakın temasta olmalıdırlar;

4. Komünist parti, kendi kimliğini ve ajitasyonunun tam bağımsızlığını koruma hakkına kayıtsız şartsız sahip olmalıdır.” (age, s.307)

Dördüncü kongrenin işçi hükümetine ilişkin kararlarında yer alan ve yanlış yorumlanmaması gereken bir başka hususa değinerek bu konuyu kapatalım. Bu husus, proletarya diktatörlüğünün kavranışıyla ilgilidir. Kararlarda, “proletaryanın tam diktatörlüğü, yalnızca komünistlerden oluşan gerçek bir işçi hükümeti olabilir” denmektedir. (age, s.308) Açıktır ki, Lenin ve diğer devrimci önderler, iktidarın partiye değil *sovyetlere* ait olması gerektiğini savunmuş ve o doğrultuda davranmışlardır. Partinin görevi sovyetler içinde önder olabilir ve bu misyonunu da elbet, işçi kitle örgütlerinde çoğunluğu ele geçirerek yerine getirebilir. O nedenle Lenin, sovyetler içinde Bolşevik çoğunluk sağlanmadan iktidarın fiilen alınması çağrısının zamansız olacağını

lizm” anlayışını resmi komünist hareketin alâmeti farikasına dönüştürürken, Marksist sürekli devrim teorisi de çeşitli yönlerden karalanıp gözden düşürülmüştür.

Stalinist anlayış, Lenin döneminde inşa edilen devrimci Bolşevik geleneğin pek çok noktada tahrifine ve inkârına dayanır. Bu anlayış, Rus devrim sürecinde devrimci iktidar sorununda Lenin ve Troçki arasında belirmiş olan farklılıkları da alabildiğine abartarak ve çarpıtarak gündeme taşımıştır. Epigonlar (*sözde takipçiler*), Lenin’in “işçilerin köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü” (İKDDD) formülüne Troçki’nin yönelttiği haklı eleştirilerin ötesine geçmiş ve Troçki’yi Lenin’e tamamen yersiz suçlamalar yöneltilmiş biri olarak göstermeye çalışmışlardır. Bu bağlamda ilk planda akla gelen örneklerden biri de, güya Troçki’nin Lenin’i, devrimde proletaryanın öncü rolünü kavramadığı için eleştirdiği iddiasıdır.

Oysa Troçki, proletaryanın öncü rolü konusunda Lenin’le arasındaki ayrılığın önemsiz olduğunu çeşitli vesilelerle açıkça dile getirmiştir. Örneğin *Sürekli Devrim*’de şöyle der: “Lenin, her zaman proletaryanın öncü rolünden hareket ederek, işçi ve köylülerin devrimci demokratik işbirliği gereğini vurgular ve geliştirirken –ve bunu hepimize öğretirken– ben, değişmez bir biçimde bu işbirliğinden hareket ederek, yalnızca cephe içinde değil, fakat aynı zamanda bu cephenin başına geçecek hükümet içinde de proletaryanın önderliği gereğini vurguladım. Bunun dışında bir ayrılık yoktur.” (Troçki, *Sürekli Devrim*, Yazın Yay., 1995, s.79) Vaktiyle Troçki’nin ifade etmiş olduğu bu önemli husus, kimi örneklerine günümüzde de rastlandığı üzere, Lenin’le Troçki’nin siyasal tutumları arasında fazladan karşıtlıklar icat etmeye çalışanlara verilmiş çarpıcı yanıtlardan biridir.

Stalinist epigonların 1924 döneminde devrimci Marksist eğilime karşı yürüttükleri saldırı kampanyasına eşlik eden adımlardan biri de, vaktiyle Lenin tarafından yanlışlığı kavranıp terk edilen İKDDD formülüne yeniden geri dönüş yapmak oldu. Egemen bürokrasinin bundan muradı, Lenin’in ardına sığınarak kendi aşamalı iktidar anlayışlarını partide yeniden hâkim kılabilmek ve aynı zamanda dünya komünist hareketine de empoze edebilmektir. Stalinist bürokrasi bu uğurda hiçbir tahrifattan çekinmedi; Lenin’in devrimci süreçten çıkarmış olduğu önemli dersler yok sayıldı ya da çarpıtıldı.

Stalin ve şürekâsı, aslında Lenin’in İKDDD formülünün yanlışlığından söz etmediğini, yalnızca bu “iktidar aşaması” 1917 Şubat devrimi döneminde ya-

şanıp aşıldığı için onu terk ettiğini iddia ettiler. Böylece *aşamacılar*, henüz bu süreçlerin yaşanmadığı ülkelerde İKDDD formülünün hâlâ geçerli olduğu gerekçesiyle, proletarya diktatörlüğünün önüne ne idüğü belirsiz bir demokratik diktatörlük aşaması diktiler. Oysa onların “İKDDD dönemi yaşandı” dedikleri 1917 Şubat devrimi günleri, bir ikili iktidar görünümü altında tam bir **iktidarsızlık** dönemi olmuştu. Troçki'nin haklı olarak dikkat çektiği üzere, o dönemde hükümet Menşeviklerin ve Sosyalist-Devrimcilerin burjuvazi ile kurmuş oldukları ve köylüye toprak vermeyi reddeden, Bolşevikleri zindanlara atan bir koalisyondan ibaretti. Böyle bir iktidar döneminin, söz konusu Bolşevik sloganın “gerçekleşmesi” olduğunu iddia etmek ise insanın aklını yitirmesi gibi bir şeydi.

İKDDD formülünün yanlış olmadığını ve bu mahiyetteki bir demokratik diktatörlüğün Şubat devriminde ikili iktidar biçiminde gerçekleştiğini iddia edenlerden biri de Radek'ti. Radek bu iddiasını, Lenin'in 1917 Şubat sonrasındaki bazı oturmamış ifadelerine dayandırıyordu. Lenin'in iktidar sorununda netliğe ulaşan yorumlarını hiçe sayan bu tür yaklaşımlara karşı Troçki'nin uyarıcı tutumu çok aydınlatıcı oldu. İlerleyen devrimin pratiği sayesinde, Lenin, demokratik bir işçi-köylü koalisyonunun aslında iktidarı ele geçiremeyen *olgunlaşmamış bir iktidar* biçiminde ortaya çıkabildiğini görmüş ve bu gerçeği ifade etmişti. O bu tür önemli yeniden değerlendirmeleri, ikili iktidarın acıklı başarısızlığı dışında herhangi bir demokratik diktatörlüğün **bulunmadığı ve bulunamayacağı** gerçeğini gözler önüne sermek için yapmıştı.

Troçki'nin bir yerde isabetli biçimde ifade ettiği gibi, iktidar ikiliği gerçekte Sovyetlerin inme hastalığıydı. Lenin de 1917 Nisanındaki bir makalesinde, ikili iktidarın uzun süre devam edemeyeceği gerçeğine işaret ediyordu. Şubat devriminin yarattığı ve onun özgün yönünü oluşturan *ikili iktidar*, daha önce Bolşeviklerin düşünmediği bir durumdu. Ancak bu “karışıklık” durumu uzun zaman süremezdi; bir devlette ikili iktidar olamazdı ve neticede ikisinden biri yok olmaya mahkûmdu. İktidar ikiliği, devrimin gelişmesinin geçici bir dönemi olabilirdi ancak. Bu kararsız geçiş döneminin sınıfsal anlamı ise, devrimin proletaryayı ve yanı sıra küçük-burjuvaziyi harekete geçirmesi, fakat korkunç bir küçük-burjuva dalganın her şeyi bastırması ve bilinçli proletaryayı ezmesi demektir. Diğer yandan bu özgün durum, eski Bolşevik formüllerin hatalı yönlerini düzeltmeyi de kesinlikle gerekli kılmıştı.

İktidar ikiliği, burjuva geçici hükümetin yanında henüz güçsüz ve tohum du-

mak ve karşı-devrimci burjuvazinin direncini kırmak”. (age, s.306)

Şayet Dördüncü Kongrenin bu açıklamalarına sahip çıkılacaksa, bu ancak Lenin'in 1917 devrim sürecinde örneklediği üzere, ikili iktidar durumuna devrimci proletarya lehine son verecek önlemleri savunmak anlamına gelebilirdi. Bir başka deyişle, bu açıkça iktidarın sovyetlere devrini istemek demektir. Bu uğurda yürütülecek fiili mücadele ise bu hedefin gerçekleşmesini, proletarya diktatörlüğünün kurulmasını mümkün kılacaktı. İşte Lenin'in proletarya diktatörlüğüne geçiş talepleriyle anlatmak istediği de özde buydu.

Belirtmeliyiz ki, bu yaklaşımdan uzaklaşan ve ikili iktidar döneminin *olağan dışı* karakterini görmezden gelen hükümet formülleri ya tamamen havada kalacak ya da daha kötüsü oportünizme kapıyı açacaktır. 1917 Rus devrim sürecinde ortaya çıkan ikili iktidar durumunda Lenin'in savunduğu geçişsel taleplerin uygulayıcısı devrimin yarattığı işçi örgütleridir, başkası da olamaz. Çeşitli işçi partilerinin koalisyonu anlamına gelecek şekilde ve nispeten durmuş oturmuş dönemlere has hükümetleri çağrıştıracak tarzda yürütülecek *işçi hükümeti* propagandası, asla proletarya diktatörlüğünün popüler propagandası olamaz.

Dördüncü Kongrenin işçi hükümetine ilişkin muğlak değerlendirmeleri, aslında farklı siyasal eğilimler arasında bir uzlaşma sağlama gayretini yansıtmıyordu. Çelişik yaklaşımlara bir örnek verelim. Hükümet mevzuunda çeşitli olasılıklar sıralanırken, İngiltere'de karşılaşılabilecek cinsten *liberal işçi hükümetleri* ya da Almanya örneğindeki *sosyal-demokrat işçi hükümetleri* de değerlendirilmekteydi. Bu iki tip hükümetle ilgili olarak tezlerde şöyle deniyordu: “Yukarıdaki ilk iki tip, devrimci işçi hükümeti değildir, gerçekte burjuvazi ve devrim karşıtı işçi önderleri arasındaki koalisyon hükümetleridir. Böylesi ‘işçi hükümetleri’ne, kritik zamanlarda güçsüz düşmüş burjuvazi tarafından, proletaryayı devletin gerçek sınıf karakteri hakkında aldatmanın bir aracı olarak ... veya satılmış işçi liderlerinin de yardımıyla proletaryanın devrimci saldırısının önünü kesmek ve zaman kazanmak için, izin verilir. Komünistler böyle hükümetlere katılmazlar. Aksine, onlar bu sahte işçi hükümetlerinin gerçek karakterlerini kitleler önünde amansızca teşhir etmelidirler.” (age, s.308)

Dikkat çekilen bu hususlar tamamen doğru olmakla birlikte, bu değerlendirmeyle tamamen çelişen yanlış görüşler de yansıtıldı. İşte somut bir örnek: “Fakat devrim için proletaryanın çoğunluğunu kazanmanın en önemli görev

sorun olarak gündeme getirdiği ülkelerde en büyük öneme sahiptir”. (age, s.306)

İşçi hükümeti sloganı Komintern tarafından genel düzeyde ortaya kondu, ancak farklı koşullarda doğabilecek problemler ciddi bir tartışmaya yol açtı. Kongreye tezleri sunan Zinovyev, işçi hükümeti sloganının parlamenter geleneklerin güçlü olduğu ülkelerde kullanılması konusunda özellikle dikkatli olunması gerektiğini söylüyordu. Bu sloganın olağan parlamenter mücadele çerçevesinde kurulacak bir “işçi hükümeti”ni savunur tarzda ileri sürülmesi reformizmden başka bir anlama gelmeyecekti. Nitekim Fransız delege Duret, Fransa’da işçi hükümeti sloganının yalnızca parlamenter bir içeriğe sahip bulunduğunun altını çiziyor, ama şayet işçi hükümeti kitlelere dayanacaksa bunun da zaten sovyetler iktidarına denk düşeceğini belirtiyordu. İtalyan delege Bordiga ise, işçi hükümeti sloganı eğer proletarya diktatörlüğünün yerine kullanılacaksa, bu yaklaşımda içine sinmeyen taraflar olmasına rağmen karşı çıkmayacaktı. Ama iktidarın işçi sınıfı tarafından devrimci şekilde ele geçirilmesinden başka anlama gelecekte, bunu kabul etmeyecekti. Genelde sol sekterlikle suçlanan Bordiga, işçi hükümeti sorununda dile getirdiği bu endişelerinde hiç de haksız değildi.

Dördüncü Kongrenin işçi hükümeti konusundaki açıklamaları hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, problemler bulunduğumuz noktayı baştan açıkça ifade edelim. İşçi hükümeti talebi, eğer yalnızca proletarya diktatörlüğü hedefini popüler sloganlarla kitlelere benimsetmek amacıyla dayandırılmış olsaydı, hatalı bir yön içermeyecekti. Ve neticede bir bulanıklığa da yol açılmayacaktı. Ama öyle olmadı. Bir yandan savunulan bu hedefe, fiilen ancak işçi sınıfının devrimci diktatörlüğünün gerçekleştirebileceği görevler yüklendi; diğer yandan ise işçi hükümetinin henüz bu anlama gelmeyeceği söylendi. İstenirse pekâlâ yanlış yönlere çekilebilecek bu tür bir yaklaşımın olumsuz etkileri, takip eden yıllar içinde ortaya çıkacaktır.

Dördüncü Kongre tartışmaları içinde işçi hükümetine dair çelişkili değerlendirmelere örnek verelim. Radek, bir işçi hükümetinin henüz proletarya diktatörlüğü olmayıp, ancak ona geçiş aşaması sayılabileceğini açıkça belirtiyordu. Öte yandan kongre tarafından kabul edilen metinde, işçi hükümetinin üstesinden geleceği görevler şu şekilde sıralanıyordu: “proletaryayı silahlandırmak, burjuva karşı-devrimci örgütleri silahsızlandırmak, üretimin kontrolünü sağlamak, verginin asıl yükünü mülk sahibi sınıfların üzerine kaydır-

rumunda olan ama öte yandan da geleceğe yönelik büyüme potansiyeli taşıyan işçi ve asker vekilleri sovyetlerinin varlığına dayanıyordu. Fakat nasıl ki burjuvazi tek bir iktidardan yanaysa, proletaryanın devrimci öncüsünün de tek bir iktidardan yana olması devrimin akıbeti bakımından yaşamsal önemdeydi. Bu nedenle mevcut ikili iktidar durumuna son verilmeliydi. Bilinçli işçiler, kitleleri kendi yanlarına kazandığı zaman geçici hükümet mutlaka devrilmeliydi. İşte Lenin, Şubat devriminin verdiği bu çarpıcı dersler nedeniyle 1917 Nisanında Bolşevik Partinin her açıdan yeniden silahlandırılmasını gerekli görmüş ve İKDDD formülünün değiştirilmesi yolunda da harekete geçmişti.

Lenin 1917 yılında yurtdışından Rusya’ya döndükten bir gün sonra, 4 Nisan 1917 tarihinde Tauride Sarayı’nda okuduğu ünlü *Nisan Tezleri*’nde pek çok önemli hususa dikkat çekti. Başlıca on maddeden oluşan bu tarihsel önemdeki tezler arasında, konumuz bakımından belirtik biçimde öne çıkanları mevcuttu. Bunlardan biri, işçi sınıfının devrimci misyonunu gerçekleştirebilmesi için yeni bir Enternasyonal yaratmanın zorunluluğunu ilan ediyordu. Diğerleri ise, o dönemde Rusya’da oluşan durumun niteliğine ilişkindi. Dönemin özgünlüğünü, iktidarı burjuvaziye vermiş olan devrimin birinci aşamasından, iktidarı proletaryaya ve yoksul köylülere devredecek olan ikinci aşamasına geçiş oluşturuyordu.

Lenin *Nisan Tezleri*’nde, işçi vekilleri sovyetlerinin mümkün olan biricik devrimci hükümet olabileceğini açıkladı. Böylece Bolşevik saflarda, devrimi demokratik ve sosyalist görevleri bakımından iki ayrı iktidar aşamasına bölen o “eski” Bolşevik anlayışın terk edilmesi imkânı da yaratılmış oldu. Fakat Lenin’in, o dönemde başka tellerden çalan ve Menşeviklerle birleşme konusunu gündeme getiren Kamanev’i, Stalin’i ve Bolşevik Merkez Komitesinin daha pek çok üyesini ikna edebilmesi kolay olmayacaktı. Örneğin Kamanev eski iktidar formülünün (yani İKDDD’nin) terk edilmesi gerektiği görüşüne katılmadı.

Kamanev, Bolşevik Parti yayın organı *Pravda*’da Lenin’i açıkça eleştirdi. Lenin’in *Nisan Tezleri* ile devrimin derhal sosyalist devrime dönüştürülmesi gerektiği görüşüne savrulduğundan dem vuruyor ve hâlâ demokratik devrimin tamamlanması gereğinden söz ediyordu. Lenin son derece haklı olarak, Kamanev ve benzerlerine, sorunu “burjuva devrim tamamlandı mı, tamamlanmadı mı” biçiminde koymanın artık küçük-burjuva devrimciliğine teslim

olmak anlamına geldiğini hatırlattı. Ancak Lenin parti çoğunluğunu kendi görüşlerine, *Nisan Tezleri*'nin üzerinden ancak bir aya yakın bir süre geçtikten sonra kazanabilecekti.

Nisan ayının ilerleyişi içinde kaleme aldığı *Taktik Üzerine Mektuplar*'da, son derece önemli bir gerçekliğin altını çizdi Lenin. Aslında kendisi İKDDD formülü ile somut bir siyasal kurumu kastetmemiş, *yalnızca* devrim içinde **sınıflar arasındaki ilişkiyi** öngörmeye çalışmıştı. Şimdi konu titizlikle değerlendirilecek olursa önemli bir gerçeklik görülüp kavranacaktı. Şöyle ki, 1917 Şubat devrimi sürecinde *işçi ve asker vekilleri sovyetlerinin* oluşumu, aslında sınıflar arasındaki ilişkinin bir evresinin yaşanıp tüketilmesi anlamına gelmekteydi. Bu bakımdan eski iktidar formülü (İKDDD) artık kesinlikle terk edilmeliydi. Değişen koşullara rağmen hâlâ eski formülde ısrar etmek, canlı Marksizmin ölü metinlere feda edilmesi anlamına gelecekti. Lenin'in ifadesiyle, bu formül artık ölmüş bir formüldü. Onu yeniden diriltmek boşunaydı. (Bkz. Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yay., 1979, s.31)

Ne var ki, Lenin'in tabiriyle kimi "eski-Bolşevikler" hâlâ küçük burjuvazinin (köylülerin) iktidara gelebileceğini, böylece burjuva demokratik devrimin tamamlanacağını savunmayı sürdürdüler. Oysa devrimin ateşleri ortasında fiilen ikinci bir iktidar odağı oluşturan ve işçi-köylü işbirliğini somutlayan *Sovyetler*, siyasal iktidarı ne yazık ki kendi rızasıyla geçici hükümete bırakmıştı. Sovyetlerin yönetiminde ağırlığın küçük-burjuva politik eğilimli partilere ait olduğu hatırlanacak olursa, bu durum aslında köylülerin burjuvaziyle uzlaşması demektir. Yaşamın ortaya çıkardığı bu gerçeklere rağmen, hâlâ geçmiş dönemlerde yapıldığı gibi "burjuva devrimini tamamlama" sorununu ortaya atmak, küçük-burjuvazinin burjuvazi karşısında bağımsız olabileceğine kefil olmak demektir. Oysa gündemde artık, sovyetlerin bağrında proleter unsurlar ile burjuvaziye ve burjuva hükümeti desteklemekten yana olanlar arasında bölünme yaratılması hedefi yer almalıydı. Söz konusu bölünme ise, sovyetlerin içinde yer alan proleter ve küçük-burjuva unsurların politik temsilcileri arasında gerçekleşecek bir ayrılıkla somutlanacaktı.

Hegemonya kimde olacak?

Lenin 1917 Nisanından Ekime ilerleyen süreçte, kendi deyimiyle derhal sosyalizm anlamına gelmeyen fakat sosyalist devrimi yakınlaştıran bazı **geçişsel önlemleri** gündeme getirmiştir. O dönemde durum, devrimin kaderi baki-

diktatörlüğü için mücadeleyi ilerleten bir talepler sistemi koymayı karar altına almıştır.

Mücadelenin yükselişine bağlı olarak, sınıfın kitlesini düzenle bütünleşmiş sendika bürokrasisinin cenderesinden kurtaracak örgütsel formların yaratılması da büyük önem kazanmaktadır. Geçiş talepleri, işçi-emekçi kitlelerin öz-örgütlenmelerini teşvik eden bir biçimde ortaya sürülebilir ve *üretim işçiler tarafından kontrolü* hedefiyle birleştirilmelidir. Bu açıdan fabrika komiteleri ve devrimci sendikalar önem taşır. "Fabrika komiteleri, ancak geniş işçi kitlelerinin ekonomik çıkarlarını savunmaya yönelik mücadeleler içinde ortaya çıktıkları ve proletaryanın tüm devrimci kesimlerini –komünist parti, devrimci işçi örgütleri ve radikalleşen sendikalar– birleştirmeyi başardıkları takdirde, bu görevlerini yerine getirebileceklerdir." (age, s.119)

Üçüncü Kongrede, Lenin'in daha önce ele aldığı ve kitle çalışmasını baltalayacak sektör yaklaşımlar olarak değerlendirdiği tutumlar üzerinde de durulmuştur. Sendikalara katılmaya veya parlamento kürsüsünü kullanmaya karşı çıkan sol komünistler, geçiş talepleri yaklaşımını da oportünist bulup reddetmektedirler. Bu yanlış tutum Komintern tarafından haklı olarak eleştirilmiştir. Kongre kararlarında yer aldığı üzere, sorun nihai amacı işçi sınıfına ilan etme sorunu değil, sınıfı nihai amaç için mücadeleye çekebilme, böyle bir mücadeleyi yoğunlaştırma sorunudur.

Dördüncü Kongre ve İşçi Hükümeti

1922 Aralık ayında toplanan Dördüncü Dünya Kongresi, birleşik cephe çalışmalarında ileriye sürülebilecek geçişsel sloganlar konusu üzerinde durur ve bu çerçevede işçi hükümeti sloganını da ele alır. Zinovyev tarafından sunulan ve kongrenin oybirliğiyle kabul edilen *Taktikler Üzerine Tezler*, işçi hükümetine ilişkin kararları içermektedir. Ne var ki bu konu, doğrudan iktidar sorunuyla ilişkili olması nedeniyle diğer geçişsel taleplerden farklı olarak son derece hassas bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Zaten bu yüzden de kongrede sert tartışmalara yol açmıştır.

Tezlerde açıklandığı üzere, işçi hükümeti (veya işçi ve köylü hükümeti) sloganı, genel bir propaganda veya ajitasyon sloganı olarak her yerde kullanılabilir. "Ancak, **güncel politik bir slogan olarak** işçi hükümeti, burjuva toplumunun özellikle istikrarsız olduğu ve işçi partileriyle burjuvazi arasındaki güçler dengesinin hükümet sorununu acil çözüm gerektiren pratik bir

çekiştirmelere ve bazı noktalarda bulanıklığa neden olacaktır.

Üçüncü Kongre ve Geçiş yaklaşımı

Avrupa'da devrimci dalganın geri çekildiği, Ekim Devriminin Rusya gibi geri bir ülkede yalıtıldığı ve burjuva gericiliğinin, faşizmin çeşitli ülkelerde yükselişe geçtiği koşullar Komintern'i son derece yaşamsal problemlerle yüz yüze getirir. Temmuz 1921'de toplanan Üçüncü Kongre, komünistlerin dikkatini, kitleleri kazanmadan öncünün hazırlıksız savaflara atılmasının yaratacağı tehlikelere çeker ve işçi sınıfının sermayeye karşı birleşik cephesinin oluşturulması gereğini vurgular.

1921 yılında Orta Almanya'da komünist öncünün giriştiği hazırlıksız Mart ayaklanması çok büyük kayıplara neden olmuştur. Durumun vahametini değerlendiren Komintern yönetimi, bu koşullarda saldırı değil savunma taktiklerinin uygulanmasının doğru olacağı görüşünü savunur. Troçki tarafından kongreye sunulup oybirliğiyle kabul edilen raporda (*Uluslararası Durum ve Komintern'in Görevleri Üzerine*), proletaryanın açık iktidar mücadelesinin birçok ülkede bir yavaşlama ve duraklama içine girdiği tespiti yer almaktadır. Bu durumda Komintern, kitlelerin kazanılmasına yönelik örgütlenme ve ajitasyon çalışmalarına ağırlık verilmesini kararlaştırır.

Üçüncü Kongrede geçiş sorunu da ele alınmış ve Radek'in sunduğu *Taktikler Üzerine Tezler*, geçiş talepleri yaklaşımını içerecek biçimde hazırlanmıştır. Tezlerde, komünist partilerin, kapitalizmin sallantıda olan temellerini güçlendirmeye ve onarmaya yönelik asgari programlar ileri sürmeyeceği belirtilmektedir. "Komünistlerin temel hedefi kapitalist sistemi yıkmaktır. Ancak bu hedefe ulaşabilmek için komünist partiler, işçi sınıfının acil ve dolaysız ihtiyaçlarını ifade eden talepler ileri sürmelidirler. Komünistler, kapitalist sistemin varlığının devamıyla bağdaşıp bağdaşmadığına bakmaksızın, bu talepler için savaşmak amacıyla kitlese kampanyalar örgütlemelidirler." (*Lenin Döneminde Komünist Enternasyonal – Belgeler*, c.2, Maya Yay., Eylül 2002, s.117)

Aynı yerde belirtildiği üzere, şayet ileri sürülen talepler geniş işçi kitlelerinin acil ihtiyaçlarına denk düşüyorsa ve kitleler tarafından bu ciddiyetiyle benimseniyorsa, o takdirde bu talepler için mücadele iktidar mücadelesinin kalkış noktası olacaktır. Komünist Enternasyonal, reformistlerin ve merkezçilerin asgari programlarının yerine, bir bütün olarak alındıklarında burjuvazinin iktidarına meydan okuyan, proletaryayı örgütlediren ve proletarya

mından son derece hassastır. Çünkü 1917 Şubat devrimi Rusya'daki Çarlık rejimini devirmiş, ancak kurulan burjuva geçici hükümet demokratik dönüşümleri bile gerçekleştirememiştir. Sovyetlerde hegemonya henüz devrimci proletaryanın eline geçmiş değildir. Gericilik, devrimin ilerleyişini durdurmak için güç toplamakta ve Kornilov gibi Çarçı generallerin saldırıya geçmesine hazırlanmaktadır. Devrimi ancak yeni bir işçi ayaklanmasının kurtarabileceği çok açıktır. Ve Rus devriminin demokratik görevlerini de, böyle bir ayaklanmanın sonucunda kurulacak olan işçi iktidarı üstlenecektir. İşte 1917 devriminin ilerleyişi içinde Lenin tarafından formüle edilip gündeme getirilen geçişsel önlemler, devrimci bir işçi iktidarının kurulması amacıyla Bolşeviklerin kitleleri kendi devrimci hedeflerine kazanabilmelerine yöneliktir.

1917 Ekim Devrimi Lenin'in öngörülerini doğrular ve bu devrim işçi sınıfını iktidara getirir. Ancak halkın çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu Rusya'da iktidara gelen hükümet, **köylüler tarafından desteklenen bir işçi hükümeti** olmuştur. Ekim Devriminin bu şekilde zaferle sonuçlanabilmesi, sovyetler içinde hegemonyanın işçi sınıfının devrimci temsilcilerine geçmesi sayesinde. Yine aynı nedenle **devrimin** hem **demokratik** hem de **sosyalist görevleri** yeni Sovyet iktidarının gündemine girebilmiştir.

Tam da bu noktada, Rus devriminin karakteri konusunda yürümüş olan tartışmaların sonucunu aydınlatacak önemli bir özelliğin altını çizmek gerekir. Lenin'in de belirteceği üzere, Rusya'da "demokratik devrim" ayrıca yaşanıp tüketilen bir iktidar aşaması olarak değil, fakat tarihsel bir olgu olarak **Ekim Devriminin ilk döneminde** gerçekleşmiştir. Bir zamanlar Marx'ın Alman devrimi bağlamında öngördüğü üzere, Rus devrim sürecinde cereyan eden köylü savaşı proletaryanın diktatörlüğünü desteklemiştir. Bu bakımdan Lenin, Ekim Devriminin ilk aşamasını demokratik devrimin *asıl* gerçekleşişi olarak kabul eder.

Bu önemli husus 1919 Martında toplanan RKP (B) 8. Kongresinde de vurgulanır. Kongredeki konuşmasında Lenin, Ekim Devriminin kırsal kesimde başlıca iki aşamadan geçtiğini söyler: "1917 Ekiminde, biz, iktidarı *bütün köylülükle* birlikte ele geçirdik. Sınıf mücadelesinin köylerde henüz gelişmemiş bulunması ölçüsünde bu, bir burjuva devrimiydi. Daha önce söylediğim gibi, gerçek proletarya devrimi, köylerde ancak 1918 yazında başladı. Eğer bu sonuncu devrimi başlatmasaydık, yaptığımız iş eksik kalmış olacaktı. İlk aşama, kentte iktidarı ele almaktan, iktidarın Sovyet biçimi örgütlenmesinden

ibaretti. İkinci aşama, bütün sosyalistlerin esas saydıkları, bu olmayınca sosyalistlerin artık sosyalist olamayacağı şeydi: köylerde proleterlerle yarı-proleterlerin ayrılması, bunların köylerde burjuvaziye karşı mücadele etmek için kent proletaryasıyla ittifakı. Bu aşama da, özünde, tamamlanmıştır.” (Lenin, *İşçi ve Köylü İttifakı*, Sol Yay., İkinci Baskı, s.163)

Kısacası somut devrim deneyimi, Lenin ve Troçki gibi devrimci önderlerin iktidar sorunundaki devrimci yaklaşımlarını doğrulamış ve muzaffer Ekim Devrimiyle kurulan *proletarya diktatörlüğü* kendisini hem demokratik hem de sosyalist görevlerin çözümüyle yükümlü bulmuştur. Troçki'nin son derece doğru ve haklı bir şekilde vurguladığı üzere, Ekim'den sonraki ilk dönemde bir işçi-köylü koalisyonu halinde gerçekleşen demokratik devrim, ayrı bir devrimci demokratik diktatörlük evresine yol açmamış ve bir **proletarya diktatörlüğü** altında yaşam bulmuştur. Yaşamın ortaya koyduğu bu olgu, Troçki'nin sürekli devrim teorisinin önemli bir bileşenini de bütünüyle doğrular. Rusya gibi bir ülkede burjuva devrimin görevleri de ancak proletarya diktatörlüğü altında gerçekleştirilebilir.

Bu önemli husus, Rus devrim sürecinden son derece önemli dersler çıkartan Lenin tarafından da açıkça dile getirilmiştir. Lenin 15 Nisan 1919 tarihli bir makalesinde, Marx'ı okuyan ve kapitalist toplumda her ağır durumda, her ciddi sınıf çatışmasında, seçeneğin **ya burjuvazinin diktatörlüğü ya da proletaryanın diktatörlüğü** olduğunu anlayamayan birinin, Marx'ın iktisadi ve siyasal öğretilerinden hiçbir şey anlamadığını belirtir. 1921 yılında kaleme aldığı bir başka yazısında ise, burjuva demokratik devrimin görevlerini, esas faaliyetin yani sosyalist faaliyetin bir “yan ürünü” olarak çözdüklerini dile getirir. Özetle, birincisi gelişerek ikincisine dönüşür; ikincisi de geçerken birincisinin sorunlarını çözer. Böylece Ekim Devrimi, burjuva demokratik reformların bile aslında proleter sosyalist devrimin bir yan ürünü olduğunu fiilen kanıtlar.

Ne var ki, Lenin'in ölümünden sonra Bolşevik Parti'de ve Sovyetler'de egemenlik kuran Stalinist bürokrasi bir yandan Ekim Devriminin kazanımlarını tırpanlayacak, diğer yandan da devrimci Marksizme saldırılarını sürdürecektir. Bu sistematik saldırılar neticesinde dünden bugüne nice devrimcinin kafası, savunulması gereken devrimci geleneğin hangisi olduğu konusunda iyice karışmıştır. Kendisine sanki Lenin'in açılımlarından destek almış süsünü veren Stalinist bürokrasi, dünya komünist hareketine, etkileri günümüze dek

Enternasyonal'in asgari-azami program ayrımının terk edilmesinin mutlak bir zorunluluk olduğuna dikkat çekmekteydi. Spartakistlerin programının, acil ve sözümona asgari talepleri sosyalist hedeften kopartan Erfurt programıyla bilinçli bir karşıtlık içinde olduğunu vurgulamaktaydı. “Bizim için asgari ve azami bir program yok; sosyalizm tek ve aynı şey; bugün gerçekleştirmek zorunda olduğumuz asgari hedef budur” diyordu Rosa. (Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor*, Belge Yay., Nisan 1979, s.142)

Rusya'da işçi sınıfını iktidara taşıyan Ekim Devrimi, Troçki'nin savunduğu sürekli devrim perspektifinin ve 1917 devrim süreci içinde Lenin'in geliştirdiği devrimci strateji ve taktiklerin doğruluğunu kanıtlayan büyük bir sınav oldu. Ekim Devrimi, yalnızca sosyalist görevlerin değil, devrimin demokratik görevlerinin de işçi iktidarı altında üstesinden gelinebileceğini gösterdi. Muzaffer Ekim Devrimi ayrıca, bir Enternasyonal örgütün, doğrudan komünist ilke ve amaçlar doğrultusunda yaşama gözlerini açmasını da mümkün kıldı.

Lenin'in sağlığında toplanan Komünist Enternasyonal kongrelerinde, devrimci Marksist geleneğin halkalarını oluşturacak kararlar alındı, son derece önemli konular tartışıldı. Lenin, Komintern'in 1920 yılında toplanan İkinci Kongresine katkı mahiyetinde kaleme aldığı ve *Çocukluk Hastalığı* olarak bilinen kitabında, dünya komünist hareketinin dikkatini *geçiş* sorununa çekti. Lenin'in vurguladığı gibi, işçi sınıfının öncüsü burjuva demokrasisine karşı proletarya diktatörlüğü safına kazanılmıştı ve böylece çok önemli bir iş başarılmıştı. Fakat bu her şey demek değildi. “Şimdi bütün güçleri, bütün dikkati daha az önemli görünen, ... fakat buna karşılık görevin somut çözümüne pratik olarak daha yakın olan **bir sonraki** adıma, yani proleter devrime **geçişin**, daha doğrusu proleter devrime **yaklaşmanın** biçimini bulmaya yoğunlaştırmak” gerekiyordu. (Lenin, *Seçme Eserler*, c.10, İnter Yay., Haziran 1997, s.152)

Buradan hareketle, Komünist Enternasyonal Üçüncü ve Dördüncü Dünya Kongresi *geçiş* sorunu üzerinde durmuştur. Ne var ki *geçiş* taleplerine acil eylem çağrısı olarak can veren nesnel koşullar bu dönemde *değişime* uğramış, Avrupa'da devrimci dalga geri çekilmiştir. Bu durum *geçiş* sorunu tartışmalarını kaçınılmaz olarak etkileyecektir. Devrimin yeniden canlanması yönünde beslenen arzularla, içinden geçilen dönemin buna ters niteliği arasındaki uyumsuzluk, *geçiş* sorununa bağlı kimi açılımlarda (örneğin işçi hükümeti)

tedrici iyileştirmeler sağlanması, burjuva demokratik hakların elde edilmesi veya genişletilmesi gibi *kısmi talepler* çerçevesine hapseden asgari program anlayışı tarihsel olarak aşılmış bulunmaktadır. Rusya'da Lenin önderliğinde, doğrudan devrim sürecinin içinde formüle edilen ve kitlelere acil eylem hedefi olarak gösterilen *geçişsel talepler*, bundan böyle tüm kapitalist ülkelerde işçi sınıfının devrimci eylem programına ışık tutacaktır.

Emperyalizm çağında komünist partilere düşen görev, önüne herhangi bir başka iktidar aşaması dikmeksizin, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi için mücadele etmektir. Zaten 1917 devrim süreci içinde Bolşevik programda yapılan değişikliğe damgasını vuran temel unsur da budur. Ve Lenin'in çağ tanımıyla da doğrudan ilişkilidir. Emperyalizm aşamasına ulaşmış kapitalizmin, *proleter sosyalist devrim çağı* olduğunu belirtir Lenin. Yalnızca proleter sosyalist devrim, insanlığı emperyalizmin ve emperyalist savışların yarattığı çıkmazdan kurtarabilecektir. "Devrimin zorlukları ve olası geçici başarısızlıkları ya da karşı-devrimin dalgaları ne kadar büyük olursa olsun, proletaryanın nihai zaferi kaçınılmazdır. Bu yüzden objektif koşullar sayesinde mevcut dönemin gündeminde, sosyalist devrimin içeriğini oluşturan ekonomik ve politik önlemlerin gerçekleştirilmesi için proletaryanın politik iktidarı ele geçirmesine yönelik **çok yönlü doğrudan hazırlığı** bulunmaktadır." (Lenin, *Seçme Eserler*, c.6, İnter Yay., Kasım 1995, s.107, abç)

Böyle bir çağda komünist öncünün rolü, bu görevin üstesinden gelmeyi mümkün kılacak nesnel koşulların (devrimci durum) ortaya çıkması veya olgunlaştırılması bakımından da fevkalâde belirleyici bir önem kazanmıştır. Komünist partiler, kitle mücadelesini, yalnızca kapitalizm altında gerçekleştirebilir görünen kısmi talepler uğruna mücadeleye kilitlememeli, kitleleri işçi iktidarının kurulması hedefine fiilen yaklaştıracak talepleri savunmalıdır. İşte Lenin, Rosa, Troçki gibi devrimci önderler tarafından geliştirilen ve dün olduğu şekilde bugün de devrimci program sorununda sahip çıkılması gereken *talepler sisteminin* özü budur.

1917 Rus devriminin etkisi kuşkusuz yalnızca Rusya ile sınırlı kalmadı, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyaya yayıldı. Zaten yıllardır İkinci Enternasyonal'in evrimci ve reformist çizgisine karşı çıkan Rosa, Aralık 1918'de Spartakistlerin program anlayışını açıklarken, devrimi ilerletecek talepleri sıralıyordu. Keza Rosa, ölümünden kısa bir süre önce gerçekleşen Alman Komünist Partisi Kuruluş Kongresinde yaptığı konuşmada, İkinci

uzanan koyu bir Troçki ve sürekli devrim düşmanlığı aşılamıştır. Bu nedenle Rus devriminin Lenin ve Troçki gibi önderlerinin çabaları sayesinde ulaşılan teorik netlik bozulmuş ve *Nisan Tezleri* sayesinde aşılın İKDDD formülasyonu da yeniden dolaşıma sokulmuştur. Stalinizmin İKDDD formülünü yeniden dolaşıma sokmasına eşlik eden faktörlerden biri de, Troçki'nin köylülüğü küçümsediği iddiası olmuştur.

Oysa Troçki, Rusya gibi bir ülkede köylülüğün sosyal ağırlığını ve bunun yaratacağı sorunları göz ardı etmiş biri değildir. Onun haklı olarak kanıtlamaya çalıştığı olgu, "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" gibi bir iktidar biçiminin olanaksızlığıdır. Troçki, tarihsel gelişme düzeyi bakımından Rusya benzeri ülkelerde köylülüğün toplumsal ve devrimci ağırlığına rağmen bağımsız bir parti yaratamayacağı ve bağımsız bir rol oynayamayacağı görüşünü savunur. Köylülükten beklenebilecek en ileri rol, burjuva demokratik dönüşümlerin gerçekleşmesi bağlamında devrimci bir işçi iktidarının kurulmasına destek vermesinden ibaret olabilir. Bu nedenle "işçilerin köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü" formülü yanlıştır; doğru formül **köylülük tarafından desteklenen proletarya diktatörlüğü** olmalıdır. Öte yandan işçi-köylü ittifakı, ancak liberal burjuvazinin köylü kitleleri üzerindeki etkisine karşı devrimci proletarya önderliğinde verilecek uzlaşmaz bir mücadele sayesinde gerçekleşebilir.

Troçki daha 1906'da (*Sonuçlar ve Olasılıklar*'da), proletarya açısından iktidar sorununun can alıcı noktasını ifade eder. Bu, hegemonya sorunudur. Troçki bu doğru kavrayışı nedeniyle, devrimci süreçte ortaya çıkacak olan "hükümete katılma" veya "devrimci diktatörlük" sorununu kararlı biçimde hep proletaryanın hegemonyası açısından çözümlenmeye çalışır. Örneğin proletarya diktatörlüğünün bir işçi-köylü koalisyonu olarak belirmesinde bir sorun yoktur, fakat temel sorun hep aynıdır: Hegemonya hangi sınıfta olacaktır?

İktidar sorunu gerçekten de hegemonya sorunu demektir. Eğer proletarya köylülük üzerinde hegemonyasını kuramamışsa hayat boşluk tanımaz ve iktidar burjuvazinin elinde kalır. Böyle bir durum, proletaryanın asgari programatik taleplerinin bile gerçekleşmemesi demektir. Öte yandan, küçük-burjuvazi proletaryanın olaylara damgasını basan gücünü görmedikçe burjuvazi izler. Devrimin burjuvazinin iktidarından öteye götürülebilmesi ise, proletaryanın yakasını, burjuvazinin kuyruğundaki küçük-burjuva dalgasından kurtarmasıyla mümkündür. Fakat bu da kuşkusuz bir **yeterlilik, bilinç ve ör-**

gütlülük sorunudur. Bu olmadıkça zaten proletaryanın da genelde küçük-burjuvazi ve özeld köylüler üzerinde hegemonyasını kurması olanaksızdır.

Sorunun özüne inilecek olursa görülecektir ki, aslında Lenin de daha 1905 yılından itibaren Rus devriminde proletaryanın öncü rolünü savunan bir siyasal tutum geliştirmiştir. Nitekim 1905 tarihli *İki Taktik* çalışması, proletarya hegemonyası konusunda Lenin'in devrimci yaklaşımının ipuçlarını içerir. Örneğin devrimin kaderi konusunda şöyle der Lenin: "Devrimin kaderi şuna bağlıdır: işçi sınıfı otokrasi üzerinde baskısı yüzünden güçlü görünen, ama siyasal bakımdan güçsüz olan burjuvazinin yardımcısı rolünü mü oynayacaktır, yoksa halk devriminin kılavuzu ve önderi rolünü mü?" (Lenin, *İki Taktik*, Sol Yay., İkinci Baskı, s.9-10) Aynı çalışmasında bir başka yerde yine bu konuya açıklık getirmeye çalışır ve işçi sınıfına şöyle seslenir: "En ilerici sınıf olarak ve sonuna kadar devrimci biricik sınıf olarak, sadece bu devrime olanca gücünle katılmakla kalmamalısın, devrimde yönetici rol oynamalısın." (age, s.143)

Fakat kuşkusuz bu devrimci stratejinin yaşama geçirebilmesi, fiili sürece doğru ve dirayetli biçimde müdahale edebilmeye bağlıdır. Lenin'in *İki Taktik*'te dediği gibi, devrim bizi eğitecektir; ama aslolan bizim devrimi az buçuk eğitip eğitemeyeceğimizdir. Yine Lenin'in çarpıcı ifadesiyle temel sorun şudur: Devrimci teorimizin doğruluğundan ve işçi sınıfıyla bağımızdan, devrime işçi sınıfının damgasını vurabilmek için, devrimi sözde değil kesin bir başarıya ulaştırmak için, demokrat geçinen burjuvazinin istikrarsızlığını, ikiyüzlülüğünü ve ihanetini etkisiz hale getirmek için yararlanabilecek miyiz?

Rus devrim deneyimi, bir ülkede devrimci sürecin ilerleyişi içinde ortaya çıkan ve sovyet tipi yığın örgütlenmesine dayanan bir iktidarın sınıf niteliğinin, özünde *hegemonya* sorununa bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Küçük-burjuvazinin kendine ait bağımsız bir ideoloji ve bağımsız bir siyasal tutum temelinde hegemonya kurabilmesi olanaksız olduğuna göre, sonucu ya burjuvazinin ya da proletaryanın hegemonyası belirleyecektir. Bu nedenle sovyetler içinde etkin olma mücadelesi kilit sorundur ve esasen burjuva hükümete karşı devrimci işçi hükümetini oluşturma mücadelesidir. Bunun dışında, iktidarda sanki küçük-burjuvazinin yer aldığı durumlar ise ya geçici dönemlerdir ya da yalnızca aldatıcı görüntülerden ibarettir. İşin aslı şudur ki, iki temel sınıf siyaseti arasında yaşanan belirleyici bir çatışma durumunda *genelde* sonuç ve kurulacak iktidarın siyasal niteliği *son tahlilde* birinden birinin galibi-

cadelesi, mutlaka sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi noktasına taşınmalıdır.

Lenin yarım kalan beşinci mektubundaki fikirlerini, *Bugünkü Devrimde Proletaryanın Görevleri Üzerine* (On maddeden oluşan Nisan Tezleri) ve *Taktik Üzerine Mektuplar* adlı çalışmalarında daha da geliştirecektir. Bu sayede Lenin'in, sosyalizme geçişi sağlayacak talep ve tedbirler diye sıraladığı önlemler netleşecek ve yenilenen parti programının da belkemiğini teşkil edecektir. Bu çerçevede, Lenin, siyasal iktidarın Sovyetlere geçmesi; polis, ordu ve bürokrasinin lağvedilmesi; büyük toprak mülkiyetine el konulması ve tüm toprağın ulusallaştırılması; bütün bankaların derhal *İşçi Temsilcileri Sovyeti*'nin denetimine tabi bir ulusal bankada birleştirilmesi şeklinde talepler sıralar. Ve şöyle der: "*Doğrudan* görevimiz, sosyalizmin 'başlatılması' değildir, yalnızca üretimin ve ürünlerin dağıtımının işçi vekilleri Sovyetleri tarafından *denetlenmesine* derhal geçiştir." (Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yay., Şubat 1979, s.12-13)

Açıktır ki Lenin, sıraladığı geçişsel nitelikteki tedbirleri iktidar sorunuyla doğrudan ilişkili kılmıştır. Böylece biçimlenmeye başlayan geçiş yaklaşımı, Bolşeviklerin toplantılarında ele alınacak ve kabul edilecektir. Lenin ayrıca, Ekim'in arifesinde savaş ve açlık koşulları nedeniyle yaklaşan felâket karşısında, *kontrol tedbirleri* diye bilinen talepleri formüle edecektir. Başlıca beş maddede halinde toparlanan bu tedbirler, Troçki'nin hazırladığı *Geçiş Programı*'nın da temel ekseni niteliğindedir. Lenin tarafından kaleme alınan ve doğrudan işçi denetimi altında gerçekleştirilecek geçiş talepleri özetle şunlardır:

1. Bütün bankaların tek bir banka halinde birleştirilmesi ve devletleştirilmesi;
2. En önemli tekelci kapitalist birliklerin (şeker, petrol, kömür, maden vb.) devletleştirilmesi;
3. Ticari gizliliğin kaldırılması;
4. Bütün sanayici, tüccar ve genel olarak patronların sanayi birliklerinde birleştirilmesi;
5. Halkın tüketici kooperatiflerinde örgütlenmesi.

Lenin'in yukarıda değindiğimiz bütün bu açılımlarının kabulü, dünya komünist hareketi bakımından büyük bir önem taşır. Zira böylece, İkinci Enternasyonal'in işçi sınıfı mücadelesini fiilen, iş ve yaşam koşullarında

ilerlemiştir. Lenin ise, İkinci Enternasyonal'in asgari-azami program ayrımının izini taşıyan eski Bolşevik yaklaşımın terk edilmesini mümkün kılmış ve işçi iktidarının kuruluşuna giden yolu açabilmiştir.

Rusya'ya döndükten bir gün sonra, Lenin'in 4 Nisan 1917'de Tauride Sarayında okuduğu ünlü *Nisan Tezleri* bu açıdan büyük bir önem taşır. Rusya gibi bir ülkede, nesnel koşulların, önce "işçilerin-köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü"nin kurulmasını gerektirdiği görüşünün yanlışlığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Lenin Nisan Tezleri'nde, işçi vekilleri Sovyetlerinin mümkün olan biricik devrimci hükümet olabileceğini açıklar. Ve böylece, devrimci iktidar sorununu, devrimin demokratik ve sosyalist görevleri bakımından iki ayrı aşamaya bölen o "eski" Bolşevik anlayışın terk edilmesi imkânını yaratmış olur. Fakat Lenin'in, o dönemde başka tellerden çalan ve Menşeviklerle birleşme konusunu gündeme getirmiş bulunan Kamanev'i, Stalin'i ve Bolşevik Merkez Komitesinin daha pek çok üyesini ikna edebilmesi kolay olmayacaktır. Ancak aradan bir aya yakın bir süre geçtikten sonra parti çoğunluğunu kendi görüşlerine kazanabilir. Yaşam, Lenin, Troçki gibi devrimci önderlerin iktidar sorunundaki devrimci yaklaşımlarını doğrulayacak ve muzaffer Ekim Devrimiyle kurulan *proletarya diktatörlüğü* kendisini hem demokratik hem de sosyalist görevlerin çözümüyle yükümlü bulacaktır.

Rusya'da 1917 devrim sürecinde proletarya diktatörlüğünün kurulması önündeki başlıca engel, nesnel değil öznel koşullardan kaynaklanmaktaydı. İşçi kitlelerinin bilinç ve örgütlülük düzeyi henüz yetersiz olduğu ve işçi sınıfı henüz küçük-burjuva ideolojisinin etkisinden kurtulamadığı için, devrimin öznel koşulları olgunlaşmamıştı. İşte zaten Lenin'in de bu süreçte üzerinde önemle durduğu konu, devrimin olgunlaşmış nesnel koşulları ile henüz yetersiz kalan öznel koşulları arasındaki dengesizliği ortadan kaldıracak taktikleri tayin edip uygulayabilmektir.

Lenin bu görevin üstesinden gelmek amacıyla, aslında daha Nisan Tezleri öncesinden başlayarak, devrimi ilerletecek *talepleri* formüle etmeye koyulmuştur. *Uzaktan Mektuplar* adıyla bilinen beş adet mektup, buna ilişkin görüş ve önerilerini içerir. Bu mektuplarda Lenin, *ikili iktidar* gerçeğinden söz etmekte ve işçi sınıfının eski devlet aygıtının yerine artık kendi iktidar organlarını geçirmesi gerektiğini belirtmektedir. Devrimin, asgari (burjuva demokratik) bir aşamada konaklaması diye bir seçeneğin bulunmadığı, ya ilerletileceği ya da gerileyerek yenilgiye uğrayacağı çok açıktır. Bu nedenle proletaryanın mü-

yetiyle belirlenmektedir.

Tarih bürokratik buyruklarla ilerlemiyor

Stalinist bürokrasinin sürekli devrim teorisini gözden düşürmek amacıyla başvurduğu bir hile daha mevcuttu. Bu da, Troçki'yi, Rusya'nın tek başına sosyalizm için olgunlaşmış bir ülke olduğunu savunan aymaz biri gibi gösterme çabasıydı. Oysa Stalin ve Rikov'ların bu bağlamda yönelttikleri "Rusya'nın sosyalist devrim için gerçekten olgunlaştığına inanıyor musunuz?" sorusuna Troçki'nin yanıtı gayet mantıklı ve netti. Troçki, sürekli devrim anlayışını çarpıtma çabasını yansıtan bu soru karşısında "hayır, inanmıyorum" diyor ve sorunun doğru temellerde kavranmasına yardımcı oluyordu. Bu noktada altını çizdiği üzere, sorun tek başına Rusya'nın sosyalizm için olgunlaşmış olgunlaşmadığı şeklinde ortaya konamazdı. Kapitalist sistem bir dünya ekonomisi yaratmış ve üretici güçleri geçmişe oranla muazzam ölçüde geliştirerek dünyayı bir bütün olarak sosyalist inşaya hazır hale getirmişti. O nedenle tek başına Rusya değil, ama bir bütün olarak dünya ekonomisi ve en başta da Avrupa ekonomisi sosyalist devrim için tam anlamıyla olgunlaşmıştı. Bunun ötesinde Rusya'da kurulan proletarya diktatörlüğünün sosyalizme yönelip yönelmeyeceği ve yönelecekse bunu hangi tempoda, hangi aşamalardan geçerek yapacağı Avrupa ve dünya kapitalizminin kaderine bağlı olacaktı.

Oysa Stalin ve Buharin'in, Marksist sürekli devrim anlayışına karşı icat ettikleri *aşamacı* teori Rusya benzeri ülkelerde sosyalist devrimin ilerlemesinin önüne ucube bir demokratik devrim aşaması dikti. Diğer yandan da ulusal devrimi uluslararası devrimler zincirinden koparttı. Epigonlar Troçki'yi, Rusya gibi ülkelere vakitsiz bir sosyalizm aşamasını dayatıyor diye suçladılar; kendileri ise geri ülkelere pratikte hiçbir karşılığı olmayacak ve nihayetinde burjuvazinin iktidarıyla sonuçlanacak "demokratik diktatörlük" aşamaları empoze ettiler. Bu sorun bağlamında işin asıl ilginç tarafı ise, epigonların Troçki'ye attıkları iddiaların tam anlamıyla yalanlardan ibaret oluşuydu. Troçki, bırakalım vakitsiz sosyalizm aşamasını bir yana, işçi sınıfının sürekli devrim stratejisinin en geri ülkelerde demokratik devrimin görevlerinin anında ve kapsamlı biçimde çözümünü açısından bile bir sihir yaratamayacağını açıkça ifade etmişti.

Gerçekten de, dünyanın bir bütün olarak sosyalist devrim için olgunlaşmış olması, en geri ülkelerin bile proletarya diktatörlüğü için olgunlaşmış olduğu

anlamına gelmez. Zaten **proletarya diktatörlüğü için olgunlaşma** sorunuyla **sosyalizm için olgunlaşma** sorunu aynı şey değildir. Troçki bu noktadan hareketle önemli bir soruyu gündeme getirmiştir. Proletarya diktatörlüğü bakımından henüz olgunlaşmamış ülkelerde “genel olarak demokratik devrim ve özel olarak sömürgelerdeki demokratik devrim sorunu nasıl çözülecektir”? Bu sorunun yanıtı, nesnel gerçekliğin belirlediği bir başka soruda gizlidir, “ulusal demokratik görevlerin anında ve tümüyle çözülebilmesi için her sömürge ülkenin olgunlaşmış olduğu nerede yazılıdır”? Troçki’nin ifadesiyle soruna öteki ucundan yaklaşmak gerekir. “Emperyalist çağın koşullarında ulusal demokratik devrim, ancak ülkedeki toplumsal ve politik ilişkiler proletaryayı halk kitlelerinin önderi olarak iktidara getirecek kadar olgunlaşmışsa, muzaffer bir sona ulaştırılabilir. Peki ya durum böyle değilse? O zaman, ulusal kurtuluş mücadelesi ancak çok kısmi sonuçlar verecektir ve bunlar da bütünüyle proletaryaya karşı yöneltilmiş sonuçlar olacaktır. ” (*Sürekli Devrim*, s.137-138)

Yaşamın katı gerçeklerinin onlarca kez kanıtladığı üzere, tarihin gidişatına bürokratik buyruklarla yön vermek son tahlilde asla mümkün değildir. Troçki’nin Stalinist epigonlara göstermeye çalıştığı gibi, köylülüğü birleştirecek ve iktidarı alabilecek yeterli ve hazır bir proletaryası olmayan çok geri düzeyde ülkelerde hiçbir iktidar formülü mucizeler yaratamaz. Böyle ülkelerde kapitalizm gelişmediği ve dolayısıyla proletaryanın tarihsel zayıflığı hüküm sürdüğü sürece demokratik devrim tamamlanamaz.

Buna karşılık, gecikmiş bir kapitalist gelişmeye sahne olsa bile proletaryanın burjuva demokratik devrimin görevlerini de üstlenerek iktidara gelebileceği türden az gelişmiş ülkeler vardır. Rusya’daki tarihsel deneyim bunu doğrulamıştır. Ancak yine aynı tarihsel deneyim, **özellikle** bu tür ülkelerde proletarya diktatörlüğünün ve sosyalizme geçiş hazırlıklarının kaderinin bütünüyle dünya işçi devriminin gelişimine bağlı olduğunu da kanıtlar. Bu tür deneyler yaşandıktan sonra artık unutulmaması gereken bir husus ortadadır. Elverişli nesnel koşullar tarafından desteklenmeyen, tam tersine kösteklenen bir işçi iktidarı tek başına asla her şey kadir olamaz.

Vaktiyle Troçki de, proletarya diktatörlüğünden mucizeler beklenilmemesi gerektiği hususunu vurgulamıştır. Gerçekten de tarihsel görevin yalnızca proletaryanın iktidara gelmesinden ve birkaç kararname ile kapitalizmi lağvederek yerine sosyalizmi koymasından ibaret olduğunu düşünmek saçma

anlayışını ortaya koyabilmektir. Almanya örneğinde olduğu üzere henüz bir burjuva demokratik devrimin yaşanmadığı ülkelerde bile, Marx ve Engels, devrim sorununa, nihayetinde proletaryayı egemen kılacak stratejinin ve taktiklerin belirlenmesi açısından yaklaştılar. Onların devrimci program anlayışı, devrimin kesintisizliği ve sürekliliği bağlamında işçi iktidarının kuruluşuna giden yolu aydınlatıyordu.

Ne var ki oportünist ve reformist siyasetler, daha Marksizmin kurucularının yaşadıkları dönemden başlayarak işçi partilerini devrimci program çizgisinden uzaklaştırmaya koyuldular. Böylece, İkinci Enternasyonal’e egemen olan ve asgari-azami program ayırımında ifadesini bulan bir program anlayışına varılmış oldu. İkinci Enternasyonal’in başını çeken Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin *Erfurt Programı*, asgari talepler uğruna mücadeleyle, azami hedef (işçi iktidarı ve sosyalizm) arasında devrimci tarzda bağ kurmayan yapısıyla, Marksist kavrayışa tamamen aykırı bir öze sahipti. Ancak ne yazık ki, İkinci Enternasyonal’in siyasi çizgisi ve program anlayışı sosyalist hareket üzerinde uzun bir dönem boyunca egemenlik kurmaya muvaffak oldu ve kolayına da aşılıyordu.

19. yüzyılın önde gelen Rus Marksisti Plekhanov tarafından biçimlendirilen Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi programı da, devrimci iktidar hedefini asgari ve azami diye ikiye bölen yapısıyla, genelde İkinci Enternasyonal’in program anlayışından esinlenmişti. İlerleyen yıllar içinde Lenin, Rosa, Troçki gibi önderler, program, strateji, taktikler, mücadele anlayışı benzeri tüm temel konularda oportünizm ve reformizm tarafından köreltilen devrimci damarı yeniden keşfe çıkacaklardı. Bu sayede, İkinci Enternasyonal’in Marksizme yabancı ve aykırı niteliği zamanla açıkça teşhir edilecekti. Lenin’in daha 1905 Rus devrim sürecinde, Menşeviklerin liberal burjuvaziyle uzlaşan ve devrimi boğan taktiklerine karşı devrimci taktikler oluşturması, Marksizmin devrimci köklerinin sahiplenilmesi anlamına geliyordu. Keza Troçki’nin *sürekli devrim* anlayışını geliştirmesi ya da Rosa’nın İkinci Enternasyonal’in reformist şeflerine karşı devrimci mücadele bayrağını yükseltmesi de benzer örneklerdi.

Devrim kitleler için olduğu kadar devrimci önderler için de çok eğiticiydi. Rusya’da 1917 Şubatından Ekimine ilerleyen dönem bu gerçeği kanıtlar. Bu süreçte Troçki, savunduğu sürekli devrim anlayışının ancak Lenin’in önderlik ettiği tipte bir Bolşevik örgüt sayesinde yaşama geçirilebileceği noktasına

Geçiş Sorunu ve Geçiş Programı

Geçiş sorunu, emperyalist aşamaya yükselen kapitalizm döneminin proleter devrimler çağı oluşuyla doğrudan ilişkili bulunuyor. Lenin tarafından dillendirilen bu sorun, işçi sınıfının kitesinin proleter devrim hedefine kazanılması ve mücadelenin bu hedef doğrultusunda ilerletilmesi amacıyla gündeme getirilmişti. Lenin'in geçiş sorununu ortaya koyuşu, bir zamanlar Marksist saflarda bir hayli tartışmaya neden olan *aşamalı devrim* anlayışına da verilmiş net bir yanıtı. Böylece, irili ufaklı tüm kapitalist ülkelerde devrimci programın işçi iktidarını amaçlaması gereğine işaret etmekteydi Lenin. Fakat onun ölümünden sonra Stalinist bürokrasinin egemenliğiyle birlikte Sovyetler Birliği'ndeki işçi iktidarı son bulacak ve dünya komünist hareketine de İkinci Enternasyonal oportünizminin ya da Rus Menşevizminin alâmeti fârikası olan aşamalı devrim anlayışı enjekte edilecekti.

Stalinizm, geçiş sorunundaki Marksist yaklaşımı söz düzeyinde kabul eder görünse de, gerçekte onu devrimci özünden tamamen uzaklaştırmış veya yadsımıştır. Bu duruma karşı çıkan ve Lenin'in *devrimci eylem programı* anlayışını sürdürmeye çalışan devrimci önder Troçki'dir. Troçki'nin biçimlendirdiği *Geçiş Programı*, devrimci Marksist zincirin önemli bir halkasını oluşturmaktadır.

Sorunun Geçmişi

Marksist düşünce ve mücadele anlayışının temellerinin atıldığı bir dönemde dünyaya gözlerini açan *Komünist Manifesto*, enternasyonalist bir işçi örgütü olan Komünistler Birliği'nin programı olarak kaleme alınmıştı. Marx ve Engels'in devrimci program çalışmalarına damgasını basan başlıca kaygı, kapitalizme son verecek ve işçi sınıfını iktidara taşıyacak komünist mücadele

olur. İşçi sınıfının üstesinden gelebileceği şey, sosyalizme doğru giden ekonomik evrim yolunu kolaylaştırmak ve kısaltmak için, politik iktidarı mümkün olan en büyük enerjiyle kullanmaktır. İşçi sınıfı bu tarihsel görevini gerçekleştirmeye çalışırken kuşkusuz yalnızca ulusal üretici güçlere yaslanacak değildir. Nasıl ki devrimci politikasında kendisini yalnızca ülke içindeki sınıf mücadelesi deneyiyle sınırlamıyor ve proletaryanın bütün bir tarihsel deneyimine dayandırıyorsa, sosyalist kuruculuk yolunda da kendisini dünya tekniğine yaslamakla yükümlüdür.

Sonsöz

Bu önemli tespitlerin teorik ve pratik tüm yönleriyle günümüz devrimci işçi hareketine ışık tuttuğu çok açık. Sovyetler Birliği örneği temelinde yarım yüzyılı aşkın bir tarih dilimi içinde yaşananlardan çıkan çarpıcı dersler her dem taze tutulmalı. Bu bağlamda *Marksizmin Işığında* (Elif Çağlı, Tarih Bilinci Yay.) adlı çalışmada kapsamlı biçimde dile getirmeye çalıştığımız çeşitli sonuçlar arasından, burada özetle ifade etmeyi gerekli gördüğümüz başlıca husus şudur: Proleter devrimin tek bir ülkede (özellikle de geçmiş dönemin Rusya'sı gibi görece geri bir ülkede) işçi sınıfını iktidara getirmesinin ardından, dünya devriminin yeni muzaffer devrimlerle ilerletilememesi durumunda devrimin kazanımları bir bütün olarak tehlikeye girer. Net bir ifadeyle vurgulamak gerekirse, **tek ülkede sosyalizm olamayacağı gibi, bir işçi iktidarının tek ülkede yalıtık biçimde uzun süre yaşaması da mümkün değildir.**

Hatırlanacak olursa, vaktiyle Rusya gibi bir ülkede yoğunlaşmış derinleşen toplumsal çelişkiler ileri ülkelerdeki tarihsel hareketin keyfini beklemeksizin proleter devrime bir itki sağlamıştı. Bu noktaya kadar bir sorun yokmuş gibi görünse de, proleter devrimin Rusya'ya sıkışıp kalması ve dünya devrimi bağlamında ilerleyiş kaydedememesi, işçi iktidarının ve bu temelde elde edilen tarihsel kazanımların sonunu getirdi. Ekim Devriminin ürünü olan işçi iktidarı, Bolşevik Parti ve Sovyetler düzeyinde içten içe yürüyen bir bürokratik karşı-devrimle yıkıldı; tarihsel kazanımlar bir bir geri devşirildi. Ve en kötüsü de, Marksizm ve sosyalizm anlayışı bürokratik kopyaları eliyle uzun bir tarih kesitine damgasını basacak şekilde çarpıtıldı, karartıldı.

İşçi devriminin üstesinden geleceği demokratik ve sosyalist görevleri mekanik biçimde iki ayrı iktidar aşamasına havale eden Stalinist yaklaşım, dev-

rimin ulusal ve uluslararası boyutlarını da yine aynı mekanik mantıkla birbirinden koparttı. Stalinist gelenek, iktidarın ulusal sınırlar içinde ele geçirilmesini proleter devrimin bir ilk eylemi olarak değil, son eylemi olarak kavradı. Böylece bu gelenek çatısı altında proleter devrim bir dünya devrimi olmaktan çıkartılarak ulusal bir devrim düzeyine indirildi. İşçi sınıfının sürekli devrim anlayışına sistematik olarak saldıran Stalinizm, proleter enternasyonalizmine de karşı olduğunu bizzat kendi eylemiyle kanıtlamış oldu. Çünkü açık ki, **proleter enternasyonalizmi** ve işçi sınıfının **sürekli devrim** perspektifi ya da bir başka deyişle **dünya devrimi** anlayışı birbirinden kopartılmaz bir diyalektik bütündür.

Stalinizm Marksist dünya devrimi anlayışını çarpıtıp geçersiz kılmak için, bu hedefin savunusunu, sanki tüm ülkelerde eşzamanlı olarak gerçekleşecek devrimler şeklindeki bir kavrayış olarak gösterdi. Oysa dünya devrimiyle kastedilen, bütünlüklü bir tarihsel kesit içinde cereyan edecek olan devrimler zinciridir. Stalinist bürokrasi, Lenin'in ölümünden sonra Komintern programını da işçi devriminin ilerleyişini kesintiye uğratacak bir **aşamalı devrim** anlayışı temelinde biçimlendirdi. Böylece uzun bir tarihsel kesit boyunca tüm resmi komünist partilere bu program anlayışı dayatıldı. Devrim sürecini proletarya diktatörlüğü dışında ayrı bir "demokratik iktidar" evresinde durduran bu "aşamacı" yaklaşım, aslında Marksizme aykırı olduğu kadar dünya işçi sınıfının Ekim Devrimi deneyiminin de hiçe sayılmasıydı.

Günümüze gelerek vurgulayacak olursak, devrimci bilinci bu anlayışla köreltilmiş olanların, proletaryanın dünya devrimi anlayışını, gerçekleşmesi mümkün olmayan "komik" bir fantezi olarak kavrayıp durmaksızın alaya almaları boşuna değildir. Marx'tan Lenin'e, Troçki'ye ve diğer devrimci önderlere uzanan kızıl devrimci çizginin, yani öz ve çarpıcı ifadesiyle *sürekli devrim* anlayışının Stalinist gelenek marifetiyle bu duruma düşürülmesi, günümüzde proleter devrimcilikten nasibini almak isteyen tüm kişilere ibret vesilesi olmalıdır. İşçi sınıfı temelli bir devrimci mücadeleye atılmak isteyen bugünkü kuşaklar daha baştan esaslı bir seçim yapmak zorunluluğuyla yüz yüzedirler. Ya dünya işçi sınıfının devrimci mücadelesini köreltilmiş olan Stalinist geleneğin aşamacı, ulusalcı yolundan yürüyüp heder olacaksınız! Ya da devrimci Marksizmle donanımlı işçi sınıfının enternasyonalist sürekli devrim mücadelesine baş koyacaksınız! Bunun dışında bir ara formül yok ve olduğunu düşünenler de merkeziliğin bataklığında debelenip durmaktan asla kurtu-

lamayacaklar!

Ancak bitirmeden önce mutlaka vurgulanması gereken bir başka yön daha var. Bugün gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde varlık gösteren tüm siyasal çevreler açısından geçerli olmak üzere, sürekli devrim anlayışına veya geleceğine bağlı olduğunu ilan etmekle de iş bitmiyor. İşçi sınıfının devrim stratejisinin gerçekten benimsenip benimsenmediği konusunda çeşitli örgüt ve çevrelerin kendi iddialarına bakılarak değil, ancak pratikteki siyasal tutumları test edilerek karar verilebilir. Şurası açık ki, günümüz siyaset sahnesinde özelde aşamalı devrim anlayışını ya da genelde Stalinizmi eleştirir görünmekle birlikte, pratik siyasal tutumları bakımından hiç de devrimci proleter bir çizgi tutturamayan pek çok çevre ve örgüt mevcut.

Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, bazı Troçkist çevreler bir yandan sürekli devrim geleneğinin enternasyonal temsilciliğine talip olurlarken, diğer yandan işçi sınıfının devrimci iktidar mücadelesinin kesintiye uğratılması anlamına gelen siyasetler izliyorlar. Venezuela örneğinde geliştirilen Chavez şakşaklığı bu durumun tam ve tipik bir örneğidir. Oysa Marksist sürekli devrim anlayışını gerçekten benimseyenler, Venezuela benzeri devrimci altüstlüklerin yaşandığı ülkelerde işçi sınıfını iktidara taşıyacak devrim stratejisini yaşama geçirmek için sebatlı bir mücadele yürütürler. Bunu yapmayı, tam tersine Chavez benzeri pragmatik burjuva sol siyasetçilerine ısrarlı biçimde kızıl gömlekler giydirenlerin nasıl bir siyasal tutum geliştirdikleri yeterince açık değil mi?!